



۱۳ رمضان - ۱۳۳۴ سنه

۱ ایول - ۱۹۱۶ سنه

شورا دیر والوغ هادیر

متنبی .

(باشی ۱۲ نجی عددده)

وإنظلم أهل الظلم من بات حاسدا
لمن بات في نعمائه يتقلب
(ظالم رنگ ده ظلمی شول کشیدرکه: نعمت ایچنده کیچه اونکاروچی گه
کونچیلک قیلوب کیچ اونکار).
ماکل ما یتمنی المرء یدرکه
تأتی الریاح بالآلا شهتی السفن
(آدم اوز تله گان نرسه رنگ هر برینه ده ایرشه آلمی . کیمه
اوکغایی بولماغان روشلر برله ییللر ایسه در).
و اذا لم یکن من الموت بد
فن العجز ان تکون حیانا
(اولدن قورتولومکن بولماسه، قورقوب طورو عاجزک و بولماغانقدر).
ولم ار فی عیوب الناس شیئا
کنقص القادرین علی التمام
(کالات گه ایرشورلک اوکغایی بولا طوروب بهس بولوب قاقو قدر
عیب اشنی کورگانم یوق).
تصفوا الحیاة لجاهل او غافل
عما مضی منها و ما یتوقع
(دنیانگ کیف و صفاسی اونکان و کیله چک نرسه لرنی بلماوچیلر،
بلسه لرده شونلرنی کوکله رینه کیتوره آلماوچیلر ایچون گنه در).
تریدین لقیان المعالی رخیصة
ولا بد دون الشهد من ابرالنحل
(کالات گه ایرشوننی ییکل صانیسن. باک آشار ایچون قورتنگ انه لری
قادالوغه توزو کیره ک).
و ذوالعقل یشقی فی النعیم بعقله

کثیر حیاة المرء مثل قلبها
یزول و باقی عمره مثل ذاهب
(آدمنگ عمری کوب بولسه ده آز بولسه ده کیموب بتوب طورو،
قالغان عمری برله بتکان عمری آراسنده آیرما یوق، باری بر).
فلا مجد فی الدنیا لمن قل ماله
ولا مال فی الدنیا لمن قل محبه
(مالی بولماغان کشینگ دنیاده اعتباری یوق. اعتباری بولماغان کشینگ
مالی ده بولمی).
اذا ساء فعل المرء ساءت ظنونه
و صدق ما یعتاده من توهم
(آدمنگ فعلی بوزوق بولسه فکری (ظنی) ده بوزوق بولا. اوزینگ
عادت ایکان نرسه لرنی اوز و همینه بنا قیلوب درستلی).
لمن تطلب الدنیا اذا لم ترد بها
سرور محب او اساة مجرم
(بردوستگنی شادلاندر و اواصل کشینی کویندرو قصدی بولماسه،
دولت برله منصبی نی ایچون ازلیسن!).
و اذا الحلم لم یکن فی طباع
لم یحلم تقدم المیلاد
(آدم بالاسینگ طبیعتده حلم و مهربانلق بولماسه، یاش آرتو
و قارتایوغنه حلم و مهربان حاصل ایتردماز). (آنا سوتی برله
کرمه گان، تانا سوتی برله گنه کرماز).

بو يولده قانى ده آغزلور .

و كم من عائب قولاصحيحا
و آفته من الفهم السقيم

(بيك كوب كشيلىر، حقيقتده درست بولغان سوزلردن اوزلرنجه
عيب تابوب شغللنه نر، موننگ سببى ايسه اوزلريننگ يا گاش
آكلولرى بولا).

و اذا كانت النفوس كبارا

تعبت في مرادها الا جسمام

(نفسلر الوغلق سويسلر، آنلر نك مقصودلر نى حاصل ايتو طوغروسنده
ته نلر بيلك، كوب مشقتلر تارتورغه مجبور بولورلر).

و من لم يعشق الدنيا قليل

ولكن لا سبيل الى الوصال

(دنيا سويمه گان كشي بيك آز، لكن شول محبوبه كه طوناشورغه
يول يوق).

و من كان فوق محل الشمس موضعه

فليس يرفعه شىء ولا يضع

(قوياشدن يوقارى اوطورغان كشي نى هيچ نرسه شوندى يوقارى
كوتيره وتوبان توشره آماز).

•••

متنبى ديوانى عالملىر، معلملىر و زورراق مدرسه ده كى
شا كر دلر ده كوب بولغانلىق سببلى مرثيه لرى، مدح و فخر به لرى،
معابته لرى حقنده نمونه لر كورساتور كه حاجت بولمادى.

هر حالده متنبى، شعر سويله و طوغروسنده موفق و مسعود
آدملردن ايدى. ديوانينه قرقدن آرتق شرح يازلغانى ابن خلكان
حكايته ايتهدر.

ديوانى هندستان، شام و مصرده تكرر طبع ايتولدى. موگا
بولغان شرحلر و تفسيرلر ندى ده بايتاق اثرلر نك باصلاغانلقلر نى مصر
مطبوعاتده اوقودق. مشهور شرحلر مونلر:

(۱) ۴۶۸ هجرده وفات بولغان واحدى شرحى. بو نسخه نك
۱۲۷۱ هجرده «بومباي» ده و ۱۸۶۱ نچى ميلاديه «پرلين ده»
باصلاغانلى معلوم.

(۲) ۳۹۲ هجرده وفات بولغان ابن خنى شرحى. اوج جلددن عبارت
بولغان بو شرح هميشه مطبوع توگل. «پيتروغراد» ده ايمپراطور
كشخانه سى برله «اسكوريال» كشخانه سنده قول يازمه برر
نسخه سى بارلقى روايت ايتوله در.

(۳) ۴۴۹ هجرده وفات بولغان ابوالعلاء المعرى شرحى. قول
يازمه سنده برر نسخه پيتروغراده، لوندون شهرلر نده بار.

(۴) ۴۴۱ هجرده وفات بولغان ابراهيم الافليلي شرحى. قول

و اخو الجهالة في الشقاوة ينعم

(عقللى كشي نعمت ايجنده ده مشقت كوره، نادان كشي محنت
ايجنده ده راحت ياتا).

و الظلم من شيم النفوس فان تجدد

ذا عفة فلعله لا يظلم

(ظلم ايتوچيلك بنده لرنك لازم صفتلرى، اگرده ظلم ايتى طورغان
كشي كورسه نر، آنك برر تورلى سببى بولور).

و من البلية عذل من لا يرعوى

عن جهله و خطابه من لا يفهم

(نادانلغندن قايتى طورغان كشي شلته قيلو و آكسز آدم كه سوز سويله و
«بلا» در).

اذا انت اكرمت الكريم ملكته

وان انت اكرمت اللئيم تمردا

(وقالى كشي نى حرمت ايتسه ك قدر بكنى بلور، سوز كنى سانغه آلور
اما اوصال كشي نى حرمت ايتسه ك اوستكه منوب آتلا نور).

و من نكد الدنيا على الحران يرى

عدوا له ما من صداقة بد

(تميزلى آدم ايجون بولغان مشقتلر نك الوغسى، دشمنينه مدارا
قيلورغه مجبور بولوردر).

وليس يصح في الاذهان شىء

اذا احتاج النهار الى دليل

(اگر كوندلك (كوكده قوياش بارلق) ايجون دليل كيترو كه حاجت
توشه هيچ بر نرسه نى اثبات ايتوب بولماز).

و اطراق طرف العين ليس بنافع

اذا كان طرف القلب ليس بمطرق

(تيوشسز نرسه لردن كوكل كوزينى يومماغان وقتده، باش كوزينى كنه
يوموده كوب معنا يوق).

و اذا ما خلا الجبان بارض

طلب الطعن وحده والنزلا

(قورقاق و يوره كسز كشي، آلاق قالغاندن صوك بهادرلانا،
صوغشور و كوره شر ايجون كشي چاقرا).

و من يك ذا فم مر مريض

يجد مرا به الماء الزلالا

(خسته لك سببلى آغز ته مى بوزولغان كشي، صاف صونى ده آچى
و ته مسز تابادر).

لا يسلم الشرف الرفيع من الاذى

حتى يراق على جوانبه الدم

(عالى طبيعتلى كشي باشقه لرنك اذا قيلولردن سلامت بولماز، حتى

یازمه‌سندن بر نسخه «برلین» کتبخانه‌سنده بار.

(۵) ۵۰۲ هجری وفات بولغان تبریزی شرحی. پاریژ کتبخانه‌سنده قول یازمه بر نسخه‌سی بار.

(۶) ۶۱۶ هجری «بغداد» ده وفات بولغان ابوالبقاء عبدالله العکبرینک «التیان» اسمعیلی شرحی. اوشبو شرح، دیوان برله برلکده «مصر» ده ایکی مرتبه طبع قیلندی.

(۷) ۱۱۱۱ هجری وفات بولغان محی‌الدمشقی شرحی. بو شرح، ۱۸۱۴ هجری «کالکوته» ده و ۱۸۸۲ هجری «بیروت» ده باصلدی.

(۸) شام خرسیان عربلرندن ناصیف الیازیچی شرحی. بو هم «بیروت» ده بر ایکی مرتبه طبع ایتولدی. مونک اسمی «العرف الطیب فی شرح دیوان ابی الطیب» اسمنده در.

متنبی برله سیف الدوله آراسنده بولغان ماجرالرنک تفصیلی حقنده ثعالبی طرفندن تألیف ایتولگان بر اثر بار. مونی نمسه عالمردن دیترسی ۱۸۴۷ هجری «لیسنگ» ده باصلدی.

«برلین» کتبخانه‌سنده «المنصف فی السارق و المسروق» اسمنده قول یازمه بارلنی روایت ایتوله در. گویا بو اثر، متنبی ننگ اوزینی تیکشرگان بولادر. ۱۰۷۳ هجری وفات بولغان یوسف البیدی ننگ «الصیح المنبئی عن حقیقه المتنبئی» اسمعیلی اثری ده اوشبو موضوعده دیلر. مونک قول یازمه نسخه‌سی مصرده «خدیو» کتبخانه‌سنده هم ده آوروپاده‌غی مشهور کتبخانه‌لرنک کوبسنده بارانی معلوم.

متنبی حقنده سوز جیقیدی ایسه برهان افندی: «آنک بتون قصدی مال جیو بولغان، شعر سویله و و ادب طرغر و سنده‌غی بتون اقتدارینی شوشی یون‌غه صرف ایتکان» مضمونده سوز سویله می قالمیدر. حتی اوشبو مضمون برله «شورا» ده بر مقاله‌ده نشر ایتدرگان اییدی. قولده بار قدر شعرلرنی کورگانمزدن ابن خلکان، ابوالبرکات عبدالرحمن الانباری، ثعالبی طرفلرندن یازلغان ترجمه‌هالرنی مصر مطبوعاتنده تارالغان بعض بر مقاله‌لرنی اوقوغاغزندن صوگ بز اوزمز متنبی حقنده اوشبو فکرکه کیلدک:

صو تاشوچی بالاسی بولغان و بیک فقیر عائلده اوسکان بو آدمنگ روحی بیک عالی، همتی بلند و جسارتی ده عادتدن ضش کوچلی بولوب ییو، مال جیو برله گنه قالو حسابنده توگل بلکه سیاسی بر انقلاب یاساو و اوزینی پادشاهلق منرنده یا که شول منبرده گی یوقاریدن قاراغانده ایکنجی گنه باصفجهده کورو آرتندن یورگان.

«مال جیو قصدی بولماغاندر» دیمیم بولسه بولغاندر لکن اصل مقصودی یوقاری بر مرتبه بولوب مالنی شوکا واسطه ایتار ایچون گنه حاصل ایتو اجتهادنده بولغاندر. حتی پیغمبرک دعواسینی،

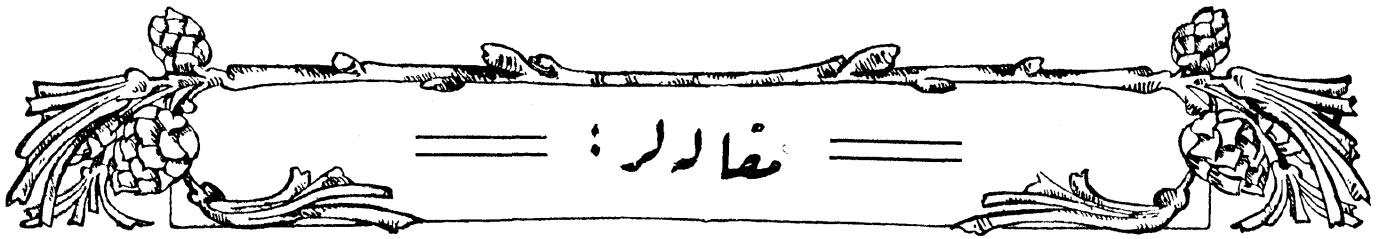
قیلووی ده درست اعتقاد برله توگل بلکه خلق جیار و ایبه‌رچن کوبایتور ایچون گنه بولوب اصل مقصودی ایسه برر مملکت ضبط ایتو و حکمدارلق منصبنه قول صوزو بولغاندر. حکمتی و معنالی شعرلری ده اوشبو ره‌وشده بر فکرده یورونک تیجه‌لری بولورغه اوخشی. محبت و عشق حضورلرنده مغلوب بولماوی و آندی نرسه‌لر برله چوالمای و عمرینی بوش‌غه اوزدرماوی ده همتی عالی و بر توری یوقاری مقصودی بولوغه علامتدر.

اوشبو مقصودینه باروب یتشه آلماغان بولسه بو اش واقعه ممکن بولماغانلقدن توگل بلکه متنبی ایچون احوال مساعده ایتمه گانلکدن یا که اجلی مانع بولغانلقدندر. یوقسه شول وقته مصرده حکمدار بولوب طوروجی «کافور» و بغدادده وزیر بولوب طوروجی المهلبی، متنبی دن یوغاری و اصل نسبی آدملر توگل اییدی. متنبی اگرده مالنی اصل مقصود ایتوب یورگان بولسه اییدی صاحب‌نگ یاروم مالینی آودن کبری طورماغان بولور اییدی. بلکه سیف الدوله و کافور یانلرندن کیتاز، تشنی قسوب بولسه‌ده توزگان بولور اییدی.

المهلبی وزیرنی مدح ایتودن نی ایچون عارله‌نگاندر؟ مونک سببی معلوم بولمادی. یوقسه «المهلبی» عادتی آدملردن توگل بلکه علم و ادب باینده ابن العمید درجه‌سنده بولماسه‌ده فاضل و شونک برله شعر سویله‌رگه مقتدر و مجلسی ده علم مجلسی بر آدم اییدی. وزیر صاحب بن عباد مونک اسمینی هر وقت «استاذ ابو محمد» دیب‌ذکر قیلووی مونک یوقاری طبقه‌دن بولووینه دلیدر. «متنبی قرآنی» دیب بعض بر آدملر عربچه بولغان بعض بر جمله‌لر نقل ایتهلر. مونک اصلی بارمیدر یوقمیدر آچق معلوم بولمادی. اگرده بو ماجراتک اصلی بولسه، قرآن‌غه معارضه قیلوچی ابن رواندی حقنده: «معجزه بولووی برله بتون دشمنلرنی الزام ایتکان، مثاللرینه نظیر کیتروندن عربلر عاجز بولغان سوزلرگه نظیر کیترو خیالینه کرو دماغندن ضعیفک بولوغه و عقلی خسته‌لنوگه دلیل» مضمونده سوز سویله‌وچی ابو‌العلا المعری متنبی ننگ بو حالندن تجاهل ایتاز اییدی. حدیث راولیرینه قارای بر توری گنه بولغان معری ننگ قرآن‌غه قارای و آکا احترام ایتووی بتونلای باشقه بر طرزده در.

متنبی حقنده خصوصی فکرلرم مونده یازغان نرسه‌لرمدن عبارت. مونلرنک یا گلش بولولری ممکن، درست بولولرندن‌ده مانع کورلمی.

متنبی ۳۵۴ (میلادی برله ۹۶۵) نچی یل ۲۸ نچی رمضان چهارشنبه کون (ستابرده) مقتول بولادی.



ربا حقنده

(باشی ۱۲ نجی عددده)

محترم حضرتنگ شوشی برنجی قسم ربا حقنده سويله گن سوزلرینه قارشى نه يتورگه تله بده مطبوعات قه چفاررغه ممكن بولغان سوزلرمن شول اورنده تمام بولدى .

شول اورنغه قدر سويله گن سوزلرم محترم حضرتنگه خطاب كېك بولسه ده آنلر اوتكهن سنه « ربا حقنده » مقاله لرنده اتقاد ايتلگن باشقه بوتون فقيهلر گه ده توجيه ايتله ، آنلر ده شول سوزلر بله مخاطبلر دره . زيره مينم قطعى ايمانمه ، قناعت وجدانيه مه كوره شول مسئله ده اصحاب كرام غه قوشوب بيك آرزغه علمانى استنا سوكننده بوتون فقيهلر خطا قيلمشلر دره .

اگر ايندى حضرتمز « حديثه مذكور آلتى نرسه ده گنه ربای نقد - ربای فضل ثابت ، باشقه لرنده ربای فضل يوق » دى طورغان بولسه ، ربای نقد - ربای فضل حقنده حضرتنگه نه يته چك سوزلرمن حاضرگه بتدى . خبر واحد بله عملنى درست كوروجى اهل علم بله بر صفة حضرتمزده ربای نقد - ربای فضلنى حرام ديسه ديه ر شول . اگر ايندى اولده باطل قياسلر ، عندى تعليملار بله قوراللانوب حدود الله نى تعدى ايتله طورغان بولسه ، قياسچيلرغه قارشى سويله گن سوزلرمن حضرتنگه ده توجيه ايتله . آننگ شول طوغروده غى خصوصى فكرلرن بله آلمادغمز دن شول حقه ده مخصوص سويله مه وده اوزمزننى معذور صابيز .

محترم حضرتنگ ايكنجى واوچونجى قسم ربا - ربای نسيته حقنده سويله گن سوزلرینه كيلگه نده : اول ايكنجى قسمنى مونه بولای تصوير ايتله :

بره وگه يوز صوم بيردك ، ۸۰ صوم واق آلتون آلوب ۲۰ صومى آلماشدروچيده بر سنه كه قالدی . مونه شول بر سنه كوتو « ربای نسيته » بولدى . « بو قسم ربا ، « ولا تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا أن تكون تجارة عن تراض منكم » (نساء - ۳۳) آيت كريمه سى بله حرام قيلندى » دى . حضرتنگ دعواسينه كوره ؛ باشقه بر آدمنگ ملكى بولغان و طبعى صورتده اوسمك اوچون ياراتلغان آلتون ، كموشنى ايكنجى بر كشيگك اوز قولنده معين

وقت قالدرووى ، شول وقت اچنده آنلرنگ اوسوونى هضم - باشقه سينگ حقينه باطل وجه بله تعدى ايتو بولادر . زيره عرفده معتبر بولغان شول اوسو ، شرع شريف نظرنده ده معتبردر . بنا عليه عوضسز كوتدرو حرامدر . ربای نسيته در . بوندن قوتلو اوچون عدل عوض - فائض تعيين ايتهرگه تيوشدر .

بز حضرتنگ شول تصويرنده ، شول دعواسنده تيوشنجه توشنورگه ، آكلارغه موفق بولماق . آننگ شول اورنده غى مقصدى ، بزگه يه شرن قالدی . زيره ، اول ؛ حضرتنگ تصوير ايتديگى مسئله سنده گى حرمت ، شرع نقطه سندن قاراغانده مطلق توكل بلدكه صرف اوچون شول معامله مخصوص شرط ايتلگن صورتده گنه حرامدر . « ولا تاكلوا اموالكم بينكم بالباطل آه » آيت كريمه سى ده شول صورتده گنه حضرتنگ فائده سينه حجت بولا آلور . جناب رسول حضرتلرينگ « يوز شرط بولسه ده كتاب الله ده بولماغان شرط معتبر توكلدر » ديگن سوزى ده شول صورتديگنه قوتلدر . لکن شرطمز نيسزگنه بر بر سبيكه مبنى آچه خوجه سينگ حسن رضاسى بله شول طريقه عقد ايتلگن بولسه ياكه تگى آلماشدروچى آدمگه اغانه بولسون اوچون شول آچه مخصوص قالدلرغان بولسه موننگ حلاللغنده شبهه يوقدر . شوشى سوكنى صورت حضرتتجه نيچكدر ؟ آننگ فكري بزگه معلوم بولمادى . زيره حضرتنگ بيانده بزنگ اشاره ايتدگمز شول نقطه لر قاراتقو قالغان . حضرت شول اورنده مذكور مسئله نى آزارق تفصيل واويزنگ شوشى طوغروده غى قاراشن تعيين ايتوب كتاب سندن آكلان نرسه لر ن بيان ايتكهن بولسه گوزهل اشله گن بولور ايندى .

آندن سوگ بو مسئله ، حضرتنگ تصويرنده گيچه صرف - آچه واقلاو مسئله سينه گنه محصور بولماون شول اورنده او قويلرنگ ايسينه توشروب كيتهرگه تيوش كوره من ؛ مثلاً : « عبدالله » « محمد » دن ۱۳۵ صومغه آت آلدی . طوقسان صومن حاضر يروپ ، قالغان ۴۵ صومى ، بر يللى ، يارتى يللى قدر بر مدت سوكننده توله و اوزه رينه عقد قيلندى . مونه حضرتنگ تصويرينه ، دعواسينه كوره بزنگ هر ساعت باشمزغه كيلوب طوراً طورغان غايت ضرور شول معامله حرام بولورغه كبره ك . زيره مونده ده

قایا باروب چغار؟ برده گنه کیره که گن اورنده اوزمزننگ معامله یولرمزنی قصو، تارایتو بولور. حضرتنگ بانق معامله سن شرع نظر نیچه حقی ایتور اوچون اجتهادی، طرشووی، قاش یاسار اوچون کوز چغارو قیلندن بولوب کیتمه سن دیب قورقام. درست مین اوزمه بانق معامله سی شرع نظر نیچه حرام دیمیم. مینمچده بانق معامله سینه شریعت غایت کیگ یول قویا؛ فقط شوننگ بله برابر آنک نظر نده فائضسز کوتدرولر عوضسز بیرلگن منفعلر ده حرام بولوب بتمی نلی.

اوچونچیدن حضرتنگ شول مطالعه سینه کوره فقیر بولماغان آدملرنگ فائضسز بورچ آلورلی نیچک بولا ایکن؟ حضرتنگ سوز آغومینه قاراغانده مونده ی بایلرنگ فائضسزغنه بورچقه آچه یا که تاوار آلورلی درست بولماو آکلانا. حالبوکه بایلر آراسنده شوندی بورچ آلوب طورولر کوب بولا.

اوتکن یل مارت آیلر نده بولورغه کیرهک... شهر نده اهل علم بله بولغان بر مجسمزده حضرتنگ شول ایکنچی قسم حقنده سویله گن سوزلرن تقویه ایتوب: «شوندی آدملر بله ملتیز افتخار ایتسه اورنلی در» دیگن ایدم. اوی خوجه سی آنک شول مقاله لری یازلغان «شورا» مجله لرن تقدیم ایتدی. مطالعه ایتدک. شول مجلسده بولغان آدملرنگ کوبسی «مقاله صاحبینک سوزینه کوره بایلرنگ فائضسز بورچ آلورلی درست بولماسه کیرهک» دیب آکلانقلرن سویله دیلر. واقعا حضرتنگ مقصودی ده شول بولسه اول ییک زور خطا ایتکن بولا. تعاون، تناصر اوچون مشروع بولغان «دین» - بورچ حقنده نازل بولغان آیتلرنگ، جزئی بر نرسه اوچونگنه ترک ایتولورلی مناسب بولماسه کیرهک. تاماغن طوبدرو، کونلک احتیاجن اوتو اوچون بر مسلماننگ مسلمان قرده شینه بورچ بیروونینگ، یاردم بیروونینگ کورکه ملگی، تیوش و ضرورلگی، ملی احتیاجلرغه عمومی منفعلرگه اعانه بویله آچه صرف ایته چک زور بایلرنگ کورته لروینه طرشونگ کیره کلگن توشره آلماسه کیرهک. تعاون، تناصر شریعت اسلامیه چه هیچ صنفقه مخصوص توکلدر. بایلرنگ یارده مگه محتاج بولوی کیک بایلرنگ محتاج وقتلری ده ییک کوبدر.

حضرتنگ دعواسن اثبات یولنده کترگن دلیللری حقنده ده بر قدر سوزمز بار ایدی. فقط بردن مینم دفترده آنک دلیللری بوتونله ی کوچرلمه گن. باری آنلر طوغروسنده بره ر اشاره یاصالوب حضرتنگ استدلالی درست بولوب بولماو همده آنده غی حدیثلر حقنده خصوصی ملاحظه لرگنه یازلغان. بوندی نرسه لردن چوبله شدروب انتقاد یازو بایطاق مشقتلی اش ایدی. ایکنچیدن شول حقدده سوز باشلاساق مقاله ارتق اوزایوب کیته. اوز مقصدمز که

حضرتنگ شول معامله نگ حرمتینه عله اورنده ذکر ایتدیگی - ییک چه بولوب، ایرکنله ب سویله دیگی «کوتدرو» بار. آنک تفسیرینه کوره «انما الربا فی النسیئه» حدیثی ده شول معامله که توری کیله در. دیمک بوده ربای نسیئه بولدی. حالبوکه شول معامله نگ و بونارغه اوخشاغان باشقه معامله لرنگ حلال لگنده بوتون اهل اسلام متفق ایدی. آنلرنگ حلالغی طوغروسنده سویله مک ارتق وقت نهرم ایتوگنه بولا چاقدر.

درست، اول ده شول کوتدرو فقیرلک سببلی بولسه «وان کان ذوعسرة فنظرة الی میسرة» (بقرة - ۲۸۰) آیت کریمه سندن استدلال ایتوب آنک حلال و درست بولغان صورتلرینه ده اشاره یاصی، بر یول تابا. فقط شول یولغنه، آتی، بوتونله ی حقلاب یتکرمه سه کیرهک. آنک بو یولی ده آیت کریمه نی شول معامله گده تعمیم ایتکن صورتده گنده در. حالبوکه اول آیت کریمه، بو معامله حقنده بولمیچه حضرتنگ اوچونچی قسمدن سانادینگی «ربای نسیئه» حقنده در. اول آیت کریمه نگ شول اوچونچی قسمدن سانالغان ربای نسیئه حقنده بولویچاغن حضرتنگ ربای نقد - ربای فضل حقنده سویله گن سوزلرن انتقاد ایتدگمز وقت اوزمزچه کوچلی سانالغان دلیللر بله اثبات ایتکن ایدک ایدی. شونارغه بناء حضرتنگ شول سوزی شول کویچه - حالنچه قبول ایتله آلماسه کیرهک. حضرتنگ شول سوزلرنی یازغانده وقتی تار بولوب آشقانلغی سیزله در.

ایکنچیدن حضرت شول معامله غی «ربای نسیئه» آتی، بزنگ فکرمزچه، حرمتی قطعی صورتده ثابت بولغان ربای نسیئه - ربای جاهلیه بله شول معامله نی بوتاشدرماو تاغی ده گوزله لرکه بولور ایدی. بزنگ بلوومز، وجدانمزده حاصل بولغان قطعی قناعتمز شول معامله نی «ربای نسیئه» آتارغه یول قویی؛ بزنگچه اول معامله نی «ربای نسیئه» آتاو درست توکل در. زیره «نسیئه» لفظی هر نی قدر لغت جهتدن تأخیر یا که حضرتچه نه یتسهک کوتدرو معنا سنده بولسه یا که بولورغه یاراسه ده شرع نگ بورچ طوغروسنده گی اصطلاحنده معتبر بولغان «نسیئه» حضرت قصد ایتکن «نسیئه» توکل. بلکه اول «نسیئه» جناب رسول نگ «حجت الوداع» ده «الا ان ربا الجاهلیة موضوع» دیب اعلان ایتکن «ربای جاهلیه» که اسمدر. ایدی شول سوز اصطلاحی سوز بولسه. حضرتنگ شول معامله گده «ربای نسیئه» اسمن تاغوی حقی بولماسه کیرهک. کیله چکده «ربای نسیئه» حقنده سویله دگمز وقت شول مسئله تفصیل ایتسه کیرهک. توفیق الله دندر. آندن سوک، هر کوتدرونی، عوضسز بیرلگن هر منفعتی «ربای نسیئه» دیگن بولوب حرام ایته باشلاساق بزنگ یولمز

طوغرو سنده سویله گن سوزلرنده شبهه سز اصابت ایته . فقط روسیه مسلمانلرندن امید ایتووی حقیلمی توگلمی؟ آنسن اوزوب نه یتوب بولمی . فقط مرجانی ، قورصاوی ، موسی ، ضیا ، عبدالله بویی کبک حر متفکرلر ، بیوک عالملر یتشدرگن محیطدن بایتاق نرسه لر امید ایتهرگه یاری شول .

حضرت ، اوچونچی قسمی مونه بولای تصویر ایته : ۱۹۰ - یوز طوقسان صوم بیردک ، یوز صوم آتون آدق ، ۹۰ صومی بر سنه دن صوگ یوز صوم ایتوب توله و شرطی بله آنده (آلماشدر وچیده) قالدی . بونده اون صوممز ربای نسیته بولا . « بو اوچونچی نوع ربا ، «یا ایها الذین آمنوا لا تأکوا الربا اضاعافا مضاعفة» (آل عمران- ۱۲۵) آیت کریمه سی بله حرام ایتلدی» دی .

محترم حضرت شول اوچونچی قسم ربا حقنده قسقه غنه دلیللر کیتروب شارح کریم حضرتتک مقصدینه موافق صورتده بیان ایته . آنک شول نوع ربا حقنده سویله گن سوزلری حقنده سوزمز یوق . کیترگن دلیللری ده اورنلی . تیک مونده بزنگ توشونوب یتمه گن بر نقطه غنه بار ، اولده حضرتتک شول اوچونچی قسم رباغه کیترگن صورت مسئله سی - تصویر بیدر . زیره بردن ؛ شول صورت مسئله ربای نسیته گه مثال بولا آلمی . آنک ربای نسیته گه مثال بولا آلمانینه حضرتتک شول اوچونچی نوع ربا حقنده سویله گن اوز سوزلری ، اوز دلیللری ده شاهددر . مینم اوچون شول حقده دلیل کیتروب طورغه حاجت یوق . آنک اوز دلیللری ده آنی یمررگه آرتقی بله یترلک .

ایکنچیدن ؛ ایکنچی قسم ربا حقنده سویله ننگن دلیللرگه بنا شوشی اوچونچی قسمغه مثال اوچون کیترلگن صورت مسئله دن ربا آلو یعنی آلماشدر وچیده ۹۰ صوممز بر سنه قالسبیلی آناردن اون صوم فائض آلو درستدر . بلکه حضرتتک اوز دعواسینه کوره لازمدر . فرضدر . شول معامله ، آنک دعواسینه کوره ربا تعیین ایتلمه گن صورتده درست اولک توگل . مونه شول سوزلرده کی تناقضنی توشنه آلمادق . نه الله ۹۰ صومغه اون صوم فائض آلونی حضرتتمز کوبره ک صاندی میکن ؛ آلا دیسه ک بیت اول ، فائض آلو حقنده عرف و زمان معتبردی . بزنگ حاضرگی فائضلرمز یوزگه ۱۲ که قدر یته آلا . مونه شول فائضلرگه قاراغانده نه ملی مونده آلوغان اون صوم اوستینه تاغی سیکسن تین آرتدررغه ممکن بولورغه کیره ک ایدی . یا که ایکنچی قسمده کی دلیللرگه بنا ربا آورغه یاراغان بر صورت مسئله سی ، یا گلشلق بله اوچونچی قسم که صورت مسئله ایتوب باصلغانمی ؟

فقط یا گلشماسام شول خطانک تصحیحن شول کونگه قدر «شورا» یتلرنده کوره آلامد . باشقه برسی طرفندن ده تیبیه می

کرشو یراقلانغاندن یراقلانا بارا . مونه شول عذرلرگه بنا حاضرگه اول حقده سکوت بله کیچهرگه مجبوربز .

ایندی محترم حضرتتک ایکنچی قسم حقنده سویله گن سوزلرینه قارشی نه یته چک سوزلریمه خاتمه اولارق شونی ده نه یتیم : محترم حضرتتک مقاله لری اچنده ایک کوب اجتهاد صرف ایتلگه نی ، ایک حر قلم قوللانغانی شبهه سز شول ایکنچی قسم حقنده سویله گن سوزلریدر . مینم بلوومه کوره هیچ بر توری ضرورتکده حیله گده بنا قیلیمچه بانق معامله سینک طوغرودن طوغرو شرع نظرنده درستلگن باشلاب اثبات ایتوچی اسلام عالمی ، محترم «طاهر» حضرت جنابلریدر . سویله دگم ۲ - ۳ شبهه نی اعتبارغه آلماننده حضرتتمز اوزینک مقصدینه غایت بیوک موفقیت بله بارا ، نهایت اصابت ایته . تبریک ایتهمز .

«قاهره» ده چاغنده مصرنگ معتبر جماعت خادملرندن سعادتلو «نسیم» پاشا جنابلرینک واسطه لئی بله مصرده نلک یلرده معارف ناظری بولوب طورغان پاشا حضرتلرینک مجلسلری بله مشرف بولغالغان ایدم . بر مصاحبه اثناسنده مذکور پاشا حضرتلری : «بانق حقنده علماء اسلامنگ درست بر مطالعه سن ، اعتمادلی بر قرارن کورمچه دنیا بله وداعلا شورمن کوره سن» دیگن ایدی . مین : بزنگ تاتار مطبوعاتده شول حقده بیک قزو مذاکره بولغان سویله ب حضرتتک فکری بله ده اوزن تانشدرغان ایدم . پاشا جنابلری : «شول فکر ، مینمچه ده بیک موافق کورنه . گرچه دین اسمندن ئوزوب تصویب ایته آلماسه مده تخطئه قیلورغه ده قولمدن کیلمی ، آنک یازغان نرسه لر ن ترجمه ایتوب مصر مطبوعاتده مذاکره گه قویسه ک بیک گوزل بولور ایدی ، بو طرف علماسینک سوزلرنده ایشور ایدک . بزنگ ، ملت مالن آشاب یاتوچی ازهر عالملرندن اوزلرندنکنه بر نرسه ده کوتهرگه طوغری کیلمی ، آنلرنگ بیت تللی سویله گه نتی قلبلری آکلومی ، ازهر کورسیلرنده ایشه ک کبک اقروب ، باقروب او طورودن باشقنی بلمیلر آلا ، روسیه مسلمانلری کبک هر توری دینی قصیقلردن آزاد بر خلقغه اسلام حقیقتلرن ، الله نلک انزال ایتدیگی تعلیماتن اوزگه رتمیچه عالمگه کورسه ته آور ، بز ایندی دینی اصلاحاتی روسیه وهند مسلمانلرندن کونه مز آنلرنگ شول طوغروده یول باشچی بولورن امید ایتهمز ، مونه مذکور عالمگه کرده اصابت ایتسون ایتمه سون شجاعت قلبیه و ادبیه سی اوچونکنه ده بیوک احترامغه لایق ایندی ، اوغلم!» دیگن ایدی .

پاشا حضرتلرینک شول سوزلرن شول اورنده کورچودن مقصدم : اسلام ضیالیرینک ، اسلام علماسندن امیدلری نی قدر بولغان کورسه تو اوچون ایدی . پاشا حضرتلری مصر علماسی

صوگئی اون یل اچنده ایسه، ملی تاریخمزه عائد اثرلر بایناق آرتدیلمر و همانده آرتمقدملر. اثرلرنک صانی غنه آرتوب قالمیچه، مندرجهلری جهتندن ده بیک تیز ترقی ایتولری، بویولده اشله و چیلر بزنک کوندن کون کوبه یولری، شانلی، لیکن اشله غه گان، تیکشرمه گان، اوستی طوزان و پچراق برله قابلانغان تاریخمزنک تیزدن جابلانول- آیاغه باصوینی و چیتلر طرفندن طاشلانغان پچراقلردن آرولانوینی تیزدن کورو امیدینی بیره.

حسن عطا حضرت عبشی اوزینک « مفصل تاریخ قوم تورکی » و آندن صوگ جقغان « مختصر تاریخ قوم تورکی » و « تورک اروغلی » اسملی اثرلرنده تورک قوملرنک بولک و اروغلرنی، بر برینه مناسبتلرنی، الکده گی حاللرنی تعیین ایترگه تله سه، رضا الدین حضرت « شورا » ده غی مقاله لری و قیمتلی « آثاری » ایله الکنکی و صوگئی ملی تاریخمزه اهدیتلی اورن طوتقان آیروم شخصلر و آنلرنک فعالیتلری ایله تانشدردی. عین الدین احروفنگ خدمتلری بلغار و قزان زمانه لرینک کوب یاقلرین اچدیلمر. هادی افندی آطلاسی « سیبری تاریخ » نی یازدی. لیکن ۱۹۱۲ نجی یلغه قدر تلمزده تورک خاقلرنک تاریخینی ایسکی دورلردن آلب صوگئی و قغه قدر کیتورگان، فنده مقبول اصوللر ایله بر جبیکه تزگان، تورلی دورلرنک بر برینه مناسبتلرنی تعیین ایتکان اثر یوق اییدی. روس مطبوعاتده موندی اثرنک بولماوی اشنی تاغن چیتونله شدره اییدی. بو حال مکتب و مدرسه لرگه ملی تاریخنک کروب اورنلاشوب کیتووی ایچون بیک زور مانع بولوب توراییدی.

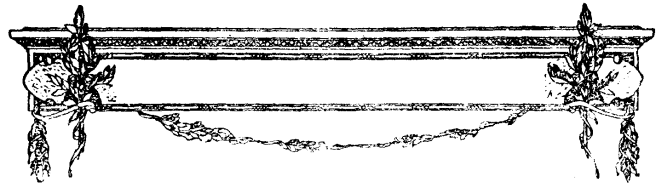
باش مؤرخلر بزدن زکی افندی ولیدینک ۱۹۱۲ نجی یل باشنده جقغان « تورک و تانار تاریخ » اسملی ملت کتبخانه سی طرفندن نشر ایتلگان اثری، تاریخمزه عائد ماتریالی فنی اصللر ایله جیوب بر ترتیبکه قویو، بر سیستمغه کیترو یولنده برنجی تجربه اییدی. زکی افندی موندی، یوغاریده غی اثرلرده بولغان معلوماتنی بر جبیکه تزو برله گنه قالمی، آلارده بولماغان، تانار اوقوچیلری اوچون یاکی بولغان بایناق معلوماتده کرتسکان، تاریخمزه عائد شرق و غربده باصلغان بیک کوب اثرلر و مقاله لر ایله طاشدرغان اییدی.

یلگولی، برنجی تجربه بولغانلقدن زکی افندینک بو اثرده یالغش یولدن کیتکان اورنلری، درست بولماغان قاراشلری ده آز توکل، لیکن آلایده بولسه برنجی آدم بولغانلقدن، تاریخمزنک اوز تلمزده اشله نووی یولنده بو اثرنک اهمیتی اعتراف ایتلورگه تیوشدر.

بو اثر، اوزی آرتدن اوزاقلامی ع. بطل افندینک « تانار

تصحیح می بر نرسده یاصالمادی بوغای. شول قدر بیوک اجتهاد، غیرت صرف ایتلوب اشله ننگن گوزل مقاله ننگ شول حالده التفاتسز تاشلانویینک سببن توشنه آلامدم. باصلوب جققانندن صوگ حضرتنک بر کره گنه بولسه ده کوز یورتوب اوتووی ضرر ایتمه گن بولور اییدی.

ذاکر آیوخاف. « قوزینسکی ».



تورک - تانار تاریخی

زکی افندی ولیدی اثری.

۱۹۱۵ نجی یلده قزانده باصلغان (۱)

تانارلرده ملی روح کوتریله باشلاو برله، ملی تاریخبزننی بلورگه قرغوچیلرده آرتا باشلادی. ملی روح، باشده مکتبلر مزگه ملی تلی کرتسه، ایدنی ملی تاریخینی ده کرتوب بارا. حاضرده ملی تاریخنک مکتبلرده توبله ب اورنلاشووی، یاخشی تاریخ درسکلری بولوغه و معلملر مزنک تاریخ برله بر نیقدر طانش بولورینه غنه موقوفدر. (۲).

صوگئی اون یلغه قدر، تاریخمزه برله طانشور ایچون تلمزده جدیدرک باری ایکی منبع بار اییدی: برسی ابوالعازی بهادرخاننک « تاریخ شجره ترک » دیگان کتاینک قزان تورکیسینه ترجمه سی (عبدالامام فیض خان اوغینک ترجمه سی بولوب، ۱۸۹۱ نجی یلده قزانده باصلغان)، ایکنجیسیده شهاب حضرت مرجانی ننگ « استفاد الاخباری » اییدی.

آنلردن باشقه قزان تورکیسینده « تواریخ بلغاریه », « قصه جینگیز و آقصاب تیمور », « شجره », لر، « جینگیزخان » لر و « جامع التواریخ ترجمه » سی کبی اثرلر بولسه ده بونلر تاریخینی جهتندن اهمیتسز، کوبسنجه خرافات و حکایه لر برله طولغان، باشده غی ایکیسی گنه خلق آراسنده طارالغان اییدی.

(۱) بو جنتکاه و ایده شلر اوچاغی اوچون یازلغان اییدی. بو بل ۲-۳ بیرده ملی تاریخ امتحانلرنده بولوم، بو مقاله ننگ مطبوعاتغه چغوی کیره کلکنی میگا کورسه تکان اییدی؛ یاز کونی، ملی تاریخدن تاغن درسکلر یازوچیلر بارلقنی ایشتم آنلرده، تاریخ معلملری ده، اثرنک مؤلفی ده یا گدن باصدرغانده بلکه فائده نوره امیدیه، اثر ۱۵ نجی یلده جقغان بولسه ده جنتکاه ونی مطبوعاتغه چاررغه تیوش کوردم. ع. ش. (۲) بو بل جی باغیستان خانم و ضیا افندی کالی طرفندن آچیلماق معلملر قورصلرنک مطبوعاتده جقغان پراغمارلرنده ملی تاریخ درسلی بولماونی تأسف برله اوقودق. ع.

برسی کوته ریلوب برسی توشو، کینه تدن دنیانی تیره تورك حکومتلر
طوونک سببى آکلاو ایچون، بیگلرک بولور ایدی. یو
وقتردهغى تورك حکومتلرینگ کورشیلرینه (قطای و فارسى لرگه)
سیاسى مناسبتلری ده قسقه و بوتالچق یازیلوب، کوبسنجه عمومی
سوزلر برله گنه اوتلگان.

۲) شولوق برنجی بولکده مؤلف ایسکی تورك دینی
(شامانیزم) توغریسندهده بر نیچه یولغنه یازوب کیته. بردن، خلقتک
دین گه اوشانو و خرافاتلری، آنک موزیقهسى، ادبیاتی کبی، روحی
برله تانشور اوچون ایگ یاقشی منع، ایگ درست کوزگی
بولغانه، ایکنجیدن، نیچه مک یلر بالارمز اوچون بردن بر
روحانی آرق بولوب کیلگانگه شامانیزم توغریسنده بولای ۵-۶
یون برله گنه اکتفا ایدلمه سک تپوش ایدی. بو قسقه معلوماتدهده،
بیگوک توغری بولوب یتمه گانلری بار. ایسکی تورکلر مؤلف
ئه یتکانه، (۷ نچی صحیفه نگ آقتی) «کوکنگ، بیرنک، اوط،
صو، آغاج و معدنلرنگ مجموعسى بر اله دن عبارت» دیب اوشاغانلر،
بلکه بولار هر قایوسى آیرم الهلر دیوب تانوغانلر، تیک بونلر
آراسنده «کوک ته گری» (یاخود «خان ته گری») خالق کل ایتوب،
اله واحدکه یاقن روشده باشقه الهلرنگ و مخلوقاتنگ اوستنده
سانالغان. مؤلف ئه یتکانه، تاولارنی حرمتلی ساناماغانلر،
تاودهغى روحنی حرمتله گانلر؛ صوغش مؤلف ئه یتکانه، دین
بو نیچه حرمتلی سانالماغان، بلکه هر وقت صوغشوب توررغه
توغری کیلگانلکدن، صوغشقه یاشدن اویره نولابد منه نرسه
بولوب کیتکان (ایسکی تورك دینده صوغش ته گریسی بولو،
یلگولی، آلارنگ صوغشنی تقدیس ایلولرینه دلیل بولا آلمی).
ایسکی تورك دینی توغریسنده زکی اقدی بر نیچه بیرده «مناسز
مجوسیت» دیگان سوزنی قوللانا. شاقتی تیره ن و ماتور بولغان بو
دین توغریسنده مناسز دیگان سوز، بزنگچه، ایسه بله بره ک قوللانوغه
تیوش بولدیگی کبی، ایسکی تورك دینینگ مجوسیت بولوب ئه لی
تقتیشلردن صوگنه اوزلورگه تیوش مسئله در. باشقه کوب دینلر
کبی، ته گری دینی ده ییک کوب تحریفلرگه، اوزگه رولرگه
اوجراغانلقدن حاضرگی شامانیلرنگ دینی ایسکی تورك دینی برله
تانشقاندە ماتیريال غنه بولا آلار (۱).

۱) شامانیزم برله تانشورغه تله رجیلر اوچون روسچه دهغى اثرلر:

1) Базаровъ „Черная вѣбра или Шаманизмъ“ Спб. 1891.

2) Михайловскій „Шаманство“ (Изв. Имп. общ. люб. Ест. г. 75 м. 1892).

3) Трошанскій „Эволюція черной вѣбры у якутовъ“ Казань 1902.

4) Валхановъ „Слѣды Шаманства у киргизовъ“ (въ собр. соч. Спб. 1904).

5) Моловъ С „О Шаманствѣ у соргутуровъ“ (Жив. ст. 1912).

دورنده گى مدنیت (معارف و ادبیات) توغریسندهغى فصللری طولی
و یاقشی یازلغان.

۳) اثرنگ «واق خانقلار هم تورك ایلی شوکتینگ
توشووی» دیگان بولگی مندرجهسى جهتندن، برنجی منبعلردن
آلنوب، تانارچه دهغى تاریخلرده گنه توکل، آوروپا مؤرخلر ندهده
تابلوی ممکن بولماغان بایتاق معلوماتنی بره و خانقلرنگ توزلو
و یوغالورینگ شاقتی غنه جانلی رسملرن کوز آلدندن اوتکره.

۴) ۳۰ لاب، کوبسنجه اوستا و بلوب صایلانغان رسملرده
اثرگه زور بر کالتدرلر. کوب وقتده کچکنه بر رسم، بر نیچه
صحیفه لرده یازوب بلدررگه ممکن بولماغان طور مشنی همه تفصیللری
برله کوز آدینه باسرا آلا.

۵) هر بولکننگ آقتنده شول بولکده قوزغاتولغان مسئلهلر
حقنده بایتاق منبعلر کورسه تلوی ده هم تاریخ معلملرمز اوچون
هم تاریخمز برله شغلله نه باشلاغان یاشلرمز اوچون بهاسز بر
ماتیريال ایکانینی ئه یتمی اوته آلمیز.

عموما آغانده بو اثر، ملی تاریخدن یازلغان اثرلر مزدن،
اوز باندە ایگ کوب کتاب کوروب یازلغانیدر دیسه ک مبالغه
ایتکان بولماساق کیره ک. لکن شولایده بولسه اثرنگ عیلولی
یتشمه گان یاقلاری ده یوق توکل، بایتاق بار. ایندی آلا رغه
کوچیک :

۱) اثرنگ ایگ زور عیبلرندن برسی چیگ گیزگه قدر بولوب
اوتکان تورك حکومتلرینه تیوشلی مقدارده اورن بیرلمه ویدر. بو
یاقدن زکی اقدینگ برنجی تاریخی ده بو صوگنسی ده حسن عطا
حضرت تاریخدن صوگ آرقه تابا بر آدم دز. تورکلرنگ ایگ
شوکتلی زمانلری، بوتون آزیانی اوزلرندن قورقتوب زور قسمینی
قوللارنده توتقان و آوروپا غه ده کوب کوز آچارغه ایرک بیرمه گان
زمانلرندن هون (خوتو) لر، تورك (توکيو) لر دورلرینه مؤلف
یک آز اورن بیروب، یارتی-چیرک صحیفه برله گنه اوتکان.

شوکت دورلرینگ مرکز لرنده تورغان: اوغوز (موده)،
ئه تیل (آتیلا) کبی هون قائلرینه، تومین، موغان، شیغوی
و شیبی کبی شرقی و غربی تورك قائلرینه و آنلرنگ دورلرینه
اوزاقلر اراق توقارغه کیره ک ایدی. اویغور، توقز اوغوز، بلغار،
خزر و قیپچاقلارغه قسقه، قسقه بولسه ده آیرم فصللر بیرلسه،
آنلر توغریسنده شاگردلر ده توگه ره ک بر آکلایش قالدرو ایچون
فائده لی بولور ایدی.

مؤلف، کوچمه تورك قیبله لرینگ عموما بر برینه مناسبتلری،
مملکتلرنده گى اداره روشلری توغریسنده تولیراق معلومات
بیرسه اوفوجیلر و شاگردلرگه بو عصرلرده تورك حکومتلرینگ

(۳۱). تاريخ، باشقه اورال- آلتاي خلقلرى برله فينلر آراسنده سياسى مناسيتنگ بيك آز بولوينى كورسه ته. شوگا كوره باشقهلر فينلر قولى آستنده بولمادغى كېي فينلرده، عموما آغانده، نه توركلر، نه باشقه اورال- آلتاي خلقلارى قول آستنده بولماغانلر. (تاريخ، تيك اتيل- آتسيلا- قولى آستنده بر يقدر فين- اوغر اروغلى بولوينى غنه آچق كورسه ته). مانجورلار ايله ماغوللار حقهنده هر وقت توركلر اداره سنده بولغانلر ديورگه ممكن توكل: هون (خونتو) وتورك (توكيو) لر دورنده مانجور و ماغوللر توركلر قولى آستنده تورغان بولسولار. چيگگيز و آنك بالالرى وقتنده مانجورلرده، توركلرده همه سى. ماغوللر قولى آستنده ايديلر. توكيولر برله چيگگيزيلر دورى آراسنده ايسه، هم توركلرگه هم آنلر نك ماغول بولگينه كوبسنجه قطايده حكومت سورگان مانجور ساله لرى قولى آستنده يه شهرگه توغرى كىلدى. شوگا كوره، مؤلف نك يوغاريدىغى فكرى توغرى بولوب بتميدر.

مؤلف اوزى ده ۹-۱۰ نچى صحيفه لرده، بر زمانى «اصلى تورك بولماغان سيانپى وجوجانلر نك بتون تورك، ماغول و مانجور- لارنى اوز قوللار نده طوتولارى» توغرى سنده سويلدى. (ئيتوب كيتەرگه كيرهك كه، هم سيانپى هم جوجانلار توغرى نده بو سوزلر مبالغه ليدرلر. آنك اوستينه سيانپى و جوجانلار نك اصلى تورك بولوب بولماوى ده حاضرگه فن قاراشنده اوزلمه گان مسئله در).
(بتمه دى) عالم جان شرف «آقسو».

كيسهك

كورچى مونده كوز اوكمده باردا جن دوست- ماقنيلر
مين يوغندا بارده دشمان، قيمتمنى طابتيلر...

چنه كى



به يگى

طاك ياغنده كوچلى قوللر

يولچيلرغه يول صالا

طوغرى يولدن آق اورنغه

اي حسابز ايسل چابا

برده طوقتاب برده يوقلاب

ئەلسره گن بزنگ ايل

بر قاناتسز قوش كېسى

ايك آرتدا قالغان اول چابا

ت. عزت.

(۳) مؤلف: تورك، مانجور، ماغول، فين و غير بونلرغه قرداش خلقلر اوجون عمومى اسم ايتوب «توران» سوزىنى استعمال ايتە (ص ۲، ۴، ۳۱ و باشقه لرده) الوكرهك «توران» اسمىنى غربى مؤرخ وئە توغرافلردن استعمال ايتوچيلر بولماغانلر. بعضلر بو اسمنى تورك- ماغوللار حقهنده غنه، بعضلر تورك، ماغول و مانجورلار اوجون (شمس الدين سامى بك ده «قاموس الاعلام» ده شول معناده استعمال ايتە) و بعضلر ايسه، زكى افندى كېي تورك، ماغول، مانجور، اوغر- فين و آراداغى باشقه قرداش خلقلرغه عمومى اسم ايتوب قوللانغانلر. توران اسمىنى تاغ نده كېكرهك معناده استعمال ايتوچيلر ده بولغان. حسن عطا حضرت ده «تاريخ قوم توركى» ده (ص ۲۰) يوغاريدىه كورسه تلگان همه خلقلردن طش، قتايلر، آناملر و يابونلر نى ده اقوام تورانيه دن، سانى.

بردن، «توران» اسمى يوغاريدىه كورسه تلگانچه تورلى عالم طرفدن تورلى كېلككه استعمال ايتولگانلىك دن، آنى آلو قى جهت دن او كهايسزد. ايكنچيدن، حاضرگى توران اينشى (نيز مينوستى) مؤلف نك توران ديوب آتاغان خلقلرى اوجون خارا كيتيرنى بولمادغى كېي، «شاهنامه» به تيلر نده كى و فارسى عنعنلر نده كى تورانلر نك تورك، ماغول، مانجور يا فين لردن بولوى دليللر برله ثابت مسئله توكلدر. ايران و توران صوغشنى، آقلىر برله صاريلر صوغشى بولماينچه، قرداش خلقلر نك اوز آرا تحت و اوستونك اوجوننگه صوغشولرى ديوب قار اوچيلر بار (۱). شول او كهايسزلقلردن قونلور اوجون بولسه كيرهك، سو كويراق غرب عالملى «توران» اصطلاحىنى طاشلاغانلر، تورك- ماغوللارغه آلتاي خلقلرى اسمىنى و تورك، ماغول، مانجور، اوغر- فين و باشقه آراداغى خلقلرنى برگه آغانده «اورال- آلتاي خلقلرى» اصطلاحىنى استعمال ايتلر.

(۴) مؤلف: «مانجور، ماغول، فينلرگه هر وقت توركلر قولى آستنده آلاز اداره سنده عمر ايتەرگه طوغرى كىلگان» دى (ص ۵)

6) Родловъ В. „Миеология и мiросозерцанiя жит. Алтая“ Вост. обозр. 1862-1883.

7) Васильевъ В. „Изобретенiя долгано-Якутскихъ духовъ какъ отрибуты Шаманства“. Ж. ст. 1909.

8) Васильевъ В. „Шаманскiй костюмъ и бубень у Якутовъ“ (Сб. музея по антр. и этногр. при Акад. Наукъ, VIII, Спб. 1910)

9) Хангаловъ „Новые матерiалы о Шаманствѣ у Бурятъ“. Иркутскъ, 1890.

مونده بو توغرىده غى اثرلر نك اهميتلرە كلرى و يا كا تاشوچيلار اوجون اهميتلرى ترتيبچه يازلدى. بو توغرىده آزيا وسيبيرگه سياحتنا- مه لده بايتاق معلومات بار. رادلوف نك «تورك قوملر نك خلق ادبياتى نمونه لرى»، قاتانف نك «اوره نخاي تلىن تفتيش» و غامبوف نك «ايسكى ماغول عادت و اوشانولرى» ديگان اثرلر نده شامانيلر نك بعض دعارى بار. ع

(۱) Иностранцевъ Н. «Хонлр-Хонлор» ديگان اثرى قارالسون (Жив. стар. 1900 воп. 3-4).

کيچكان بيوك ذاتلرني آقتارا باشلاسهك، يالغز شوشي ايكي رقتنده گنه طوقتاياچقى؟ هيهاهت! ...

دى لسپس حقتده انسانلرنگ احوال روحيهسى نقطه نظر ندىن محاکمه يورتورگه يئكلرديك بولسون ايچون بو اورنده فرانسيه مشاهيرندن دوكتور کوستاولو بوننگ «روح الجماعات» (روح الاتوامى توگل) اسملى اثر ندىن دى لسپس حقتده غنى نظر و ملاحظه سنى هم «ويانه» ده منتشر «نويه فرايه پره سه» غزته سى ننگ انتقاد و محاکمه لرون بو اورنده کوچرو موافق کوردلى. تاينکه ياور و پاننگ معروف پايتخت نده گى بيوك ذاتلرنگ بو طوغر وده غنى محاکمه لرى آگلاشلسون.

مسئله اساسليرهك برطرزده آگلاشلسون ايچون اول «نفوذ معنوى» هم «ناپاليون» حقتده بر آز فکير يورتوب، آندن صوگ مقصود بولغان «دى لسپس» حقتده سوز کيته. «نفوذ معنوى» ننگ تورلى و مختلف صورتلرى اساساً تورلى شکلگه قايتوب قالا:

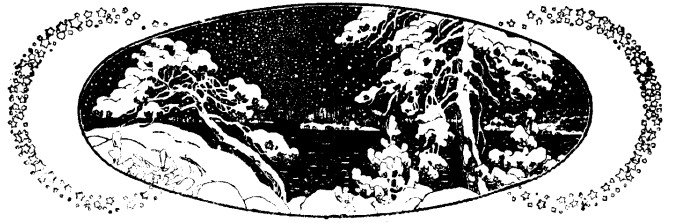
۱- نفوذ معنوى مکتسب.

۲- نفوذ معنوى شخصى.

«نفوذ معنوى مکتسب»، اسم و شهرت، بايلىق ياغندن كيله تورغان بر نفوذ دركه نفوذ معنوى نفوذ شخصى دن بتونلاي آبروم و باشقهده بولا آلادر. «نفوذ معنوى شخصى بالعكس فردكه خاص بولغان بر نرسه، اول شهرت، بايلىق، مظفریت برله برابر بولغاننى ياخود آلا برله اوزينگ قوتى طاغده آرتدرا آغانلغى شيكلي، آلا سزوقده بولا آلادر.

«نفوذ معنوى مکتسب» كوبرهك وقتده (و بلكه بتونلاي شولاى ديرلك) بر موقع اشغال ايتو سببى بولا. بر كشى بر اورنغه منوب اوطورغاننگ اوستينه، بر قدر بايلىق ايهسى بولسه هم شونگ ايله برابر بعض بر رتبه و لقبلىرى ده حائز ايسه، اول كشينگ شخصى قيمتى، نى قدر توبان بولسه بولسون «نفوذ معنوى» كه آرتقى برله مالك بولا آلادر. ضابطلر، توره لره هر وقت نفوذ معنوى كه صاحبدر. «باسقال»، حاكملر ايچون مخصوص كيوملر و مخصوص تويملر بولنوتنگ ضرور ايكانون بيك حقى اولاره ق اشعار اتمش ايدى. چونكه آلا بولماغان تقديرده، تورلى نفوذ و اهميتلرندن دورتدن اوچ الوشن (۳) بوغالتورلر ايدى. اگ قبا، اگ متعصب بر سوسيايست بيله، بر پرنس ياكه زورراق بر توره نى كوردىمى درحال بر آز خلاجانغه دوچار بولمىچه قالمى..... الخ.

«نفوذ معنوى شخصى» يوقارنده سويله ديكم شيكلي، نفوذ معنوى مکتسب دن تماماً آيريدر. بو، عموماً درجه و رتبه لردن عارى هم بيك آز كشيلىر كه گنه نصيب بولا تورغان بر ملكه در.



ناپاليون و فرديناند دى لسپس

بو يلقى «شورا» ننگ ۳، ۴ عددلر نده، سويش قانالن آچوچى «فرديناند دى لسپس» هم سويش قانالى حقتده گوزل معلومات بيرلدى. غايته موسمنه تصادف ايتكان ياكه ايتدرلگان بو اشى ايچون ممنون اولدق.

خدانگ نيندى حكى، طبيعتنگ نينديدر ياكشى ايندى؛ وجودلرى انسانلر ايچون محض فايده دن عبارت بولغان بيوك ذاتلر: شولوق انسانلرنگ اوزلرى طرفندن ايتوب بتورمه سلك اذا و جفالر كوره لر.

آمرىقانى كشف ايتوب آدم بالالرينه مهكگيلىك باياق قالدروب كيتكان خريستوف قولمب ننگ آخر عمرلر نده كورگان قيو نلقلى، اسلام تاريخنده غايت معروف اورون طوقان «اندلس» نى فتح ايتوچى موسى بن نصير، طارق بن زياد لرنگ صحراوى قبيله لر آراسينه چغوب خير صوراشوب (سائليچيك ايتوب) يورورگه مجبور بولولرى، ايكي ديگگرنى برگه طوتاشدروب آدم بالالرى ايچون خاطرلرگه كيلمه سلك درجه ده بيكللكر، فائده لر كيتورگان «دى لسپس» ننگ صوگ درجه ده زمتلر چيگوب، فوق العاده حسرتلى اولاره ق دنيادن كوچولرى بارسى و همه سى عقللر نى حيران قالدورلق مسئله لدر.

عدالت، حقانيت، انصاف و وجدان... ايشته بو ماتور لفظلر قايجان بر كره سنده غراذانلق حقوقينه مالك بولاچقلر؟! موني فلان و فلانجه زمانلرده بولور ديب كيسوب ايتو فوق العاده استحاله لى بولوى اوستينه. هيچ بولماسه كيله چكده بر بولاغينه ده (حاضرگى و تاريخدن آغوب كيلگان حاللر نى اعتبارغه آغانده) اميد ايتهرگه بيله اورن يوقدر.

«فيلسوفلرنگ ماتور بيزه كللى فلسفه لرى باشقه، حيات - طورمش طاغنده باشقه» ديلر. واقعا نله درسى هم شولاى ايندى؛ دنياده بولوب تورغان هم تاريخدن آغوب كيلگان ماجرا واقعه لرى بر بر آرتلى ايسوگه آسهك، بولار طوغر و سنده محاکمه يورتسهك حيران و مبهور بر حال اجنده قالاسك! ..

خريستوف قولومب و دى لسپس. اشته بو ايكي زواللى داهى، لكن دنياده اذا و جفا كورگان، حسرتلى حاده دنيادن

مذکور ملک که مالک بولویچیر، اوزلرون احاطه اینکان کشیلر برله اجتماعی جهندن بر درجهده بولندقلری هم نفوذ اجرا ایتد ایچون عاتنده بولا تورغان هیچ بر واسطهغه مالک اولمادقلری حالده، حقیقتاً مقناطیس بر تسخیر فسونکار اجرا ایتدرلر. اشته موندی کشیلر اوزلرینگ بیان اینکان فکر و حسیاتلری، اوزلری تیره سنده بولغانلرغه بالضرور قبول ایتدرلر؛ وحشی بر جانوار، اگر تلهسه کولن کوککه اوچرا آلاچق خواجه و مریسینه نیچک اطاعت ایتسه شولایوق نفوذ معنوی صاحبی تیره سنده بولغان کشیلرده، آکا مقناطیس جلب و جذب اینکان بر روشده اطاعت و انقیاد ایتدر. «بودا»، «ژان دارق»، «ناپالیون» شیکلی جماعاتک اڭ بیوک رهبرلی «نفوذ معنوی» شخصی» غه آرتقی برله مالک بولغانلر هم شوشی سببلی عوامنی اوزینه احترام ایتدرکه مجبور ایتکانلر.

اول ذکر ایتوب اوتدیکمز عالی ذاتلر، شهرتلی یر یوزینه چقماس، دانلری دنیاغه طارالماس بورنوق؛ شوندی سحرلی نفوذکه مالکلر ایدی. اساسی، مؤخری اولارهق اول شهرتلی اکتساب ایتد اولریده بالکلر شول نفوذ قوه سن مالک بولنولردن ایدی. ناپالیون، شان و شرفنگ اڭ منتها بر نقطه سنده بولغان وقتنده، صرف قوت و اقتداری واسطهسی برله بیوک بر نفوذ معنوی اجرا ایتدر ایدی؛ فقط شوشی شایان دقتدرکه: ناپالیون غام مجهول و هیچ بر اقتدارغه مالک توکل ایکان ینه شولوق نفوذ معنوی برله متصف ایدی. اول آنده شول وقتنده اوق آرتقی برله بار ایدی.

ناپالیون یاش و غیر معروف بر وقتنده بعض کشیلرنگ اثر حمایتی اوله رهق ایتالیا عسکرینه قوماندان نصب ایتولمش ایدی. مذکور ایتالیا عسکرنده قورقاق طبیعتلی، بعض بر قارت گنیرالر «دیره کتوار» نڭ مناسبتسز و موافق بولماغان یرکه بیهرچک یاش و لیاقتسز بو گنیرالنی ایکنچگی بر روشده (یعنی آندی یرکه باراچق عسکر نڭ قوماندانینه مناسبت بولماغان بر روشده) قارشو آلورغه حاضرله نلر ایدی؛ فقط «ناپالیون» برله بولغان اڭ نلکگی ملاقاتلردن اعتباراً، استقبالده، اوینه کیلمگان درجه لرده بیوککلر عطف ایتوله چک بوذاتقه (ناپالیونغه) انقیاد ایتدرکه مجبور بولمشلر ایدی، «تن» (۱) بو شایان دقت ملاقاتنی اوشبو طرزده حکایه ایتد:

«فرقه (Фотъ) قوماندانلری، هم بولار آراسنده، بویونگ اوزونلق و کیوشلگی هم شجاعتی برله مغرور و مفتخر بولغان، قاتی طبیعتلی قارت گنیرال «اوزه رو» پاریزدن اوزلرینه بیهرلمش بو کوچک

وامیستسز امر حقنده ناملایم بر حس اظهار ایتمکده اولدقلری حالده باش قومانداننگ عسکری تورا تورغان اورنغه ایرشورلر. ناپالیون حقنده (اولدن ایشتب، خلقدن ایشوتکان ایش-میمش لرگه آلدانوب) توری تحقیرلر، بر توری واقستو، صانغه صاناموانی بلدرلک عمل و حرکتلر اظهار ایتد باشلی. کونلردن بر کوننی مذکور «اوزه رو» بر زور گنیرال برله، اوزلرینگ گمانلری بوینچه، «اورام گنیرالی» هم وقت یالغزی اوله رهق نلله نرسه لر اوبلی، هیچ کمگه الفت ایتد آلمی تورغان بر حریف، خیال پرور بولغان ناپالیوننی یاقنده نراق کوروب طانو و حالینه مطلع بولو فکری برله ناپالیونغه بارغانلر. بو ناپارت بولارنی یاینه کرتمیچه بایناق کوتدروب طورغزغان. سوگندن بتون کیوملرن کیکاچ، قاپچلرن تمام طاغوب همه نرسه سون یتوشدرگاچکنه، یاینه مصاحبهغه قبول ایتکان. ناپالیون بولارغه سویلهسی سوزلرن سویلهب بتورگانتک سوگنده، یک مهابت بر روشده، بولارغه قایتوب کیتدرکه رخصت ایتکان. شوشی مصاحبه لری اثناسنده، نلله نیلر قوزغاتمچگی بولوب تیریسینه صیا آلمیچه طاشوب بارغان قاتی طبیعتلی «اوزه رو» ناپالیوننی کورو برله بتونلای قویولغانده توشکان. ناپالیوننگ یانوب تورا تورغان یاش و مهابت چهره سن کورو برله، اوزینگ کیره کلی سوزلرون ایتوب بیره آلودن عاجز بولورلوق درجهده، قلیچدن ده اوتکونرک بولغان تلی کرملهوب قالغان «اوزه رو» ناپالیون نڭ اوزی آلدنده، هیچ بر سوز ایتد آلمادیقی حالده، طشقه چقغاندن سوگ ینه دن اوزینگ کفرینه (ناپالیونده بولغان استعداد و قابلیتینی انیکارگه) طوتونغان. «اوزه رو» دن طاغده قبا، طاغده قاتی و کوچلی بولغان اختلالچی گنیرال «واندام» بر وقتنی مارشال «اورپانو» غه ناپالیون حقنده: عزیزم، بو شیطان حریف (یعنی ناپالیون بولا) میگا اوزمده نی ایکانون بله آلمادیم سحرلی بر تأثیر اجرا ایتد. مین نه معبوددن، نده شیطاندن هیچ بر قورقمادیم حالده، آنک یاینه یاقلاشدممی شوندوق اوزمده بر تزدو حاصل بولوب، تز بوونلرم قالتراغه طوتونا» دیب سویله گان.

«ناپالیون» بو سحرلی تأثیرون اوزینگ یاتنده بولغانلرنگ هیچ برسینه اجرا ایتمیچه قالمادی. «ناپالیون» نڭ «نل» آطه سندن قایتوی، و قایتانده غی حاللری، بو تأثیرنگ نی درجه لرگه باروب یتد آلمانغنی بیک آچق کورسه تمکده در. «ناپالیون» نڭ حال حیاتنده ایکان وقتنده، مالک بولدیغی بو نفوذ معنوی، بو یالقونلی و سحرلی تأثیری، وفاتندن سوکردهده باقی قالاراق متماداً تزیاید ایتدی. باشده هیچ کمگه معلوم بولماغان بر کشی بولدیغی حالده سوگندن اوزون ایمپراطور صفتی برله تبخیل ایتدرگان تاریخ عامللری ایچنده یالغز اوزینه گنه میسر بولغان بر موقع احراز

«فرقه (Фотъ) قوماندانلری، هم بولار آراسنده، بویونگ اوزونلق و کیوشلگی هم شجاعتی برله مغرور و مفتخر بولغان، قاتی طبیعتلی قارت گنیرال «اوزه رو» پاریزدن اوزلرینه بیهرلمش بو کوچک

باشده قای درجه لری که منوب ده، سوکندن یندی تیز بر روشده بتوب قالا آغانغنی بیک آچق صورتده کورسه تمکده در. دی لسیس باشده، تاریخنک ال مشهور قهرمانلری درجه سنده اصعاد ایتولدیگی حالده، سوکندن مملکتنگ حاکم لری طرفدن ال عادی جنایتچیلر منزله سینه تزیل اولوندی. وفات بولغاندن سوک، جنازه سی بر تورلیکنه خلقلر طرفدن هر تورلی زینت و آلاشدن محروم، ساده بر روشده ایفا ایتولدی. یالغز حیت حکومتلرکنه وفاتی سببلی ناسف و تعزیه بیان ایتهرکه مسارعت ایته آلدیلر.

ویانه ده نشر ایتوله تورغان «نوبه فرایه پره سه» غزته سی، «دی لسیس» ننگ مقدرات حیاتیه سینه دائر بر مقاله نشر ایتکان ایدی. غایت نیچکه بر پسیخالو غیه کوزه تلوب یازلغانلقدن شول مذکور مقاله دن بعض پارچه لرون بو اورنده کوچروب کیتیه من: «فردینان دی لسیس ننگ توقیفندن سوکره، آرتق قریستوف قولومب ننگ آخر عمر لرنده هر تورلی قیونلقرغه توشوینه متحیر اولورغه حقمز یوقدر. اگر فردینان دی لسیس بر آلدایچی (کشی آلداب آقچه ثله کتره تورغان باساک) ایسه، اول تقدیرده بتون عالی خیال لرنک بارچه سی ده جنایتدن عبارت بولورغه تیوشلیدر. تبدیل و تعدیل ایله بر یوزینک خلقتا ناقص بولغان اورنلرن ا کمال ایتوب نی قدر اثرلر میدانعه کیتورگان دی لسیس نی بو اشلری ایچون شان و شرفنک ال یوغاری نقطه سینه کوتره رکه تیوش ایتکان، محکمه استناف رئیسی، فردینان دی لسیس ننگ اوزن حبس ایتو برله نامنی تأیید ایتمشدر.

کیله چکده گی نسللر، مستقیده گی بوونلر، حیاتی (یعنی دی لسیس ننگ حیاتی) معاصرلرنک باعث شرف و افتخاری اولغان بر قارتقه، مجرمک، نخاللق کیومن کیدرنوب، عصرینک بها و قیمتنی تزیل ایتودن فورقماغان اول آدمنگ (دی لسیس نی توقیف ایتدروچینک) اسمن البته اویره نه چکلدر. «موندن سوک عالی اثرلر وجودکه چغارو ایچون طرشوچیلرغه مستبد مملکتلرده اجرا ایتولگان جزالرنی صلتاو طوتوب، شولای ده بولای دیب بحث ایتهرکه اورون یوقدر.

ملتر و قوملر بتون مانعلرنی صوروب طاشلار درجه سنده قابلیت کورسه تکان جسور و جرأتکار آدم لرکه محتاجدر. بصیرتکار بولو برله اش چقمی؛ چونکه بصیرت و احتیاط برله فعالیت بشریه ننگ دائره سون توسیع ایتو اصلا ممکن نرسه توکلدر. فردینان دی لسیس دنیاده و زماننده ممکن بولغان موفقیتلرنک بارسنده کورو برله برابر، موفقیتسزلک، حسرتنگ ده ایک قاتی و آچی بولغانلرون طانودی: سویس و پاناما.

اشته بو نقطه ده، قلب موفقیتنگ جهت اخلاقیه سینه فارشی

ایتوی، باریسه ده یالغز نفوذ معنوی که مالک بولوی سیلیدر. بو کونده ده، آکا عائد افسانه لرنک یا گادن تولد ایتوون مشاهده ایتکان وقتده، بو عظیم بولغان ظننگ نی درجه ده نافذ و قدرتی بولغانغنی بیک آچق کورینه. انسانلرغه تالاکان قدر ضرر ایتوکر، میلیونلرچه سنی اوتورکر، اجنبی استیلالرینه باعث بولکر؛ اگرده کافی درجه ده نفوذ معنوی که مالک ایسه کز هر نرسه سزکه مساعددر.

لکن «پره ستر» عسکرنگ مظفریته، نفوذ شخصی غه، دینی بر خوف اوزینه گنه ایتنا ایتمیدر؛ طاغنده کچکنه، طاغنده شعشه سز منبعلرکه مالک بولو برله ده بولا آلمقده در. عصرمز بزگه بو خصوصه مختلف و متعدد مثاللر احضار ایتمشدر. مذکور مثاللردن برسی ایکی قطعه نی بر برسندن آبروب، خلقلرنک - قوملرنک مناسبات تجاریه سن هم بر یوزون تبدیل و تعدیل ایتکان مشهور بر ذاننگ باشینه کیلگان حاللیدر.

«فردینان دی لسیس» ننگ بو تشبندده موفقیت قازانویه، آنک او یغه کیلگان درجه ده نقلی عزمی و ثباتی سبب بولسه؛ بتون اطرافنده بولغان کشیلرکه اجرا ایتکان سحرلی تأثیریه ده موکا سبب بولودن قوری قائمامشدر. آلا ی بولای تصادف ایتکان مانعلرنی محو وازاله ایتو ایچون، اوزینک بالذات میدانغه چغوب کورنوی کفایت ایتدر ایدی. شوشندی وقتلرده، «دی لسیس» بر نیچه مینوت نطق ایراد ایته قالسه؛ درحال اوزینه محب و طرفدار بولالر ایدی. انگلیزلر سویس قانالی قازلوغه قارشی تش طرفلری برله قارشی تورغان بر وقتلرنده، «دی لسیس» ننگ انگلتره که باروب انگلیز خاکی کوزینه بر مرتبه کورنوی، آنده غی افکار عمومیه نی لهنه جلب ایتهر ایچون کفایت ایتکان ایدی؛ «سوتامپتون» دن اوتکان وقتنده اوزینه حرمت یوزندن کالاکوللر صوغولمش ایدی. بو یوک، و عزمکار آدم، مانعلرغه، حائللرکه هیچ بر اینغاغانلقدن سویشدن سوکره تمام امین و مطمئن قلبی طنج بولدیغی حالده «پاناما» نی قازوتورغه طوتوندی. «سویس» ده بولغان واسطلر، اسباب برله نوک «پاناما» نی قازوتورغه کرشکان ایدی؛ فقط قارتلق اوزینه کیلوب اولگورگان ایدی ایدی؛ درستی ایتکانده طاولرنی اورنلردن ته کمرله توب بیبه ره چک بولغان اعتقادلرده، یالغز طاولر کیره گندن آرتق او یغه کیله گان درجه لرده یوک بولغان تقدیرکنه بولا آلمقده در. حالبوکه «پاناما» ده طاولر مقاومت ایتدیلر؛ مونی تعقیب ایتکان مصیبت ده بو بیچاره زوالی قارتتی (دی لسیس نی) احاطه قیلوب چولغاب آغان او یلرغه کیله گان درجه ده یوک و زور بولغان شان و شرفی محو ایتدی، محو ایتدیکنه توکل بتولای قروب طاشلادی. «دی لسیس» ننگ حیاتی، نفوذ معنوی ننگ



تورکستانده مغارهلر

علوم طبیعیہ عالماری آراسنده «ئسپیلالونگیه» اسمی بله ن یورتلمکده بولغان «مغارهلرنی تفتیش علمی» صوگفوی یلرده روسیه نگی فن عالماری آراسنده خیلی اهمیت کسب ایته باشلادی. ایمپراتورغه منسوب جغرافیا جمعیتی، ۱۹۱۲ نجی یلنگ جانیده «کاستانیه» جنابلرنی تورکستانده بولغان مغارهلرنی تفتیش کی تعیین ایتوب بویولده بر نیچه مک صوملر صرف ایتدی. مغارهلرنی تیکشرو، آثار عتیقه تابوب اوتکانده کی ملترلنگ حاللرنی بلو اوچون غایت اهمیتی بولوب، مغارهلرده صاقلانغان ایسکی نرسه لرنگ بیر آستنده صاقلانغان نرسه لرگه قاراغانده نازا وبتون بولولری یاغندن ده اهمیتلدر. (تورکستان مغارهلرنی تفتیش قیلونک تفصیلی مذکور جغرافیا جمعیتینک تورکستانی تانو، شعبه سی طرفدن نشر ایتولگان ژورنالنگ XI نجی جلد ۲ نجی جزء ۲ نجی ویوسقه سنده نشر ایتولگان ایدی).

بزده نه جغرافیا جمعیتی ونده آثار عتیقه مفتشلی بولما دیغندن ایسکی اسلام مدنیتینک قایناغان، زور بر تورک ملتینک یاشاگان ویاشامکده بولغان تورکستاننگ طبیعتی، یری، صووی، طاوی طاشی بله طانشونک بزنگ اوچون ده فائده سز بولماون اعتبارغه آلوب تورکستان مغارهلری حقدنه بولغان شوشی مقاله چکنی «شورا» اداره سینه یباردم.

۱۹۰۹ نجی یلده نشر ایتولگان ۸۸ نجی نومیر س. پیتربورغ S. Petersburger Tsitung تیسایتونغ غزه سنده بازلوب اوتکان «اوغاما» یلغه مغاره سی» ندن باشلانغان. بو مغاره نی، کاستانیه جنابلری «تاشکنند» ریالیئی مکتبی شاگردلری بله ن برگه طابقان و تیکشورگان. «اوغاما» یلغه سینگ اوک یاغنده «خه سان» قشلاغندن ۱۵ چاقرمده یاگا بر مغاره طاوب مونی «ریالیستلر مغاره سی» دیب آطاغان. بو، ریالیستلر مغاره سینگ اجی ۸۰ متر کیلکده، ۳ - ۵ متر بیولکده بولوب اچنده غایت کوب مقدارده کوگارچنلر اویا یاصاغانلقدن ایده نده ۱ - ۵ آرشین قالونلقده کوگارچین تیزه کی حاصل بولغان. مغاره اچنده یارقانات اوبالری بولماغان. کرگان چاقده مغاره آوزنده واق واق ئوله نلرنگ بولوی و غایت کوب مقدارده یاتمقدنه بولغان «دیکا براز» حیوانی چانچیکلری مونده «دیکا برازلر» نگ کوب مقدارده یاشامکده ایدکلرن کورساته. بومغاره نگ ایده نده اوگوز، قوی، قرکجه سی، ئت، حتی آدم سویه کلری طابلقانلقدن، ئلگاری کوبره ک عمرلرن

عصیان ایتهدر. دی لسیس بحر سفیدنی بحر احمر برله برله شدردرگه موفق بولغان وقتنده، ملتر و حکومتلر بتونسی فوق العاده بر روشده تقدیر و تشکر ایتکانلر ایدی؛ حالبوکه شولوق آدم قوردیلنه لرنگ ئلله نیندی قیلرینه قارشی توزه آلمیچه مغلوب بولغاچ بر آلدافچی (باسک) دن عبارت بولوب قالدی.

ایشته بو نقطه ده، صنوف جمعیتنگ بر مجادله سی، اوزلرندن اوستون چغارغه باشلاغان کشیلرنی کوره آلمیچه؛ قانون جزا واسطه سی برله اوچ (اتقام) آلمان مأمورلر - تورهلرنگ ویورو - قراتلرنگ ازلری، طامغه و علامتلی موجوددر. حاضرگی عصرنگ قانونلری ده ای بشرنگ - افکار علویه سینه قارشی تورر ایچون بیک بیکل بر یول طابمشلردرکه: بو کون..... رئیس ایچون گنه توکل بلکه معاونی ایچون یله بر ملت فدائی سینگ، انسانیت خادمنگ بر قاتل، بر دی لسیس نگ بر یالغانچی - آلدافچی بولغانلغنی اثبات ایتو یومرقه ته گره تودنده بیکره کدر.

ایشته انسانلر ایچون چیکسز بیکلکلر کیتورگان، چمادن طش بایلق لریکیوگه سبب بولغان «فردینان دی لسیس» نگ، بر تشبی ایچون توکولگان آچهلرنی بهانه طوتوب، زندانغه چرتوب اوتورتودن آرزنده اویالماغان آدم بالالری حقدنه محاکمه لر شوندن عبارتدر. عبدالحمید المسلمی.

شعر:

آغر کونلر «؟»

اچ پوشا بیک اچ پوشادر، بلیمن ئلله نیدر.
ئلله نیدن بلیمن شول، آلد نیندی کون کیلر؟..
طالپونا کوکلم همان ده، طالپونا طابمی طنچ،
طابمی شول برده طنچ، دهشت قاتش تیک قورقچ...
اول بولا اوچمق وگیزمک دنیانک پوچماقرن.
اوبلی ده مایوس بولا: «آه! قاید صوگ جان صاقلارم»
طابمی هیچ قاید سعادت، اوبلی تیک برگه قاراب...
بر «جان» م صاقلار ایچون اوزک مدد بیرگل یارب!..
یوقسه حالرم قیین بیک، بیک آغر کونلر سیزه م.
تیک اوزک بیرکچ چداملق چاراسزلقدن توزه م..
یوق امیدم باشقه لردن، بر اوزک یاردمچیسگ!
بر نظر قیل مرحمتله قرغانوب یاش نامچیسن!..
محتاج ایتمه بنده لرگه بنده کی هم قیلما خور!
«لاتقنطوا» اوز سوزگدر، رحمت ایت!، وعده گده طور!..
احمد جان مصطفا - «توک»

«چاقماق آنا مغاره‌سی» (چمکنند اویازنده یوغارغی آولدن ۷ چاقرم مسافه‌ده بولوب ای. سیتیا کوفسکی طرفندن تفتیش ایتولگان).
فرغانه اوبلاستنده بولغان مغاره‌لرنک اینک عجب‌راگی :
« کون ایغوت » (هلاکت اوبقونی) مغاره‌سی بولوب چارکو قشلاغندن ۲۰ - ۲۵ چاقرومه بولغان بو مغاره ۱۸۸۱ نجی یل میلادیده «تورکستان آرخیئالوگیه جمعیتی» اعضالری طرفندن قارالغان، جمعیت اعضالری مغاره‌نگ اچینه توبه‌ن طابا ۹۰ آرشیندن آرتق توشه آلمغانلر .

علوم طبیعی متخصصارندن بولغان پ. س. نازارف جنابلری « کون ایغوت مغاره‌سن»، تلگاری زمانلرده اشله‌نوب ده صوگندن طاشلانغان بر معدن اوچاغندن باشقه بر نرسه بولماسقه کیردکدی، « کون ایغوت » مغاره‌سنده ثله‌ده تیمر، کومش - قورغاشن معدنلری طابلا ایکان .

شولوق خوقند اویازنده «ؤاروخ» اولندن جنوب غربی یاقده بر مغاره بار. بو مغاره‌نی تورکستان آرخیالوگی ن. آ. زارودنی جنابلری تفتیش ایکان. بیرلی تورکستانلیر بو مغاره حقنده شوندی غریبه نقل ایتمهلر ایکان: گویا آنک اوچ طرفقه چغاره تورغان یوللری بولوب بولاردن برسی صفار قشلاغینه، ایکنجیسی مککه، اوچنچیسینگ قایده باروب چقغانی معلوم توگل ایمش .

مغاره‌نگ آوزی آلدنده قوچاق ییتمسالك بوانلقده آرتوش آغاچلری و ۲۰۰ - ۲۵۰ باشک قارت قاراچاچلر بار. مشهور «تحت سلیمان» طاوندهده بر نیچه مغاره‌لر بولوب (اوش شهری یاقنده) بولاردن اینک زور شهرت که مالک بولغانی «آروان استالاکتیت» مغاره‌سیدر. (بو مغاره اوش شهرندن ۲۰ چاقرمده آلتی مک فوت بیوککده بولغان طاونده بولوب، و. دیچینکو طرفندن تیکشیرلگان و «ؤسیمیرنوی ایلموستراتسیه» ژورنالینگ ۱۸۹۸ نجی یلنده یازلغان ایدی).

بولاردن باشقه آیروم اهمیت بیرلهچک مغاره‌لردن بری «ره‌نگ کول» کولی یاقینده «مورغاب» یاغسینگ اورتا بیرندن شرقده‌رهک بر مغاره بولوب، بو مغاره حقنده بیرلی قرغزلردن عجب نقللر سویله‌وچیلر بار .

گویا بو مغاره‌غه قطایلر طرفندن زور خزینه یاشرلگان بولغان. موندن ۲۰ یلر تلک مغاره‌دن چقغان کوچلی جیل بلن ایسکی زمان خانلری کییه تورغان «اوقا خلعت» کیلوب چقغان. تاغن کوبدن توگل شولایوق جیل بلن بر کوموش چیلک کیلوب چقغان ایکانده مونی قرغزلر «کاشغار»‌غه آلوب باروب ۹۰ صوم‌غه ساتوب قایتانلر .

جیر آستی دنیاسنده اوزدرمقده بولغان یولبارص، آیو، بوری وبارص کبی حیوانلرنک بو مغاره‌ده بر زمانلر معیشت ایتوب، اوزلری تورغه‌غه قناعت ایتمای، اوزلری بلن برکه آزقلرنده مغاره‌گه طاشوب رزقلانولرن کورساته‌در .

کیرهک «اوغاما یلغه» وکیرهک «خمسان یانده‌غی مغاره» لرده تابلغان یولبارص سویا کلری بو مغاره‌لرده تلک زمانلرده یولبارصلرنک اویا یاصاب تورغانلرون کورسه‌تووی اوستینه بیرلی سارتلرنک اوغاما بویلرنده یولبارصلرنک کوبدن توگل یورگانلکلرن سویله‌ولری مفتشنگ سوزن قوتلهسه کیرهک (*).

مفتش طرفندن ریالیستلر مغاره‌سنده وائلغان برصاوت و اتقلر آراسنده ایکی دانه باقر آچهلر طابلغان. بو آچهلرده عربچه یازلغان یازولر بولسه‌ده «عمر» سوزندن باشقه‌سی طاونلماغان. ریالیستلر مغاره‌سندن ۱۰ - ۱۱ چاقرومه شولوق «اوغاما» یلغه‌سی بونده تاغن بر مغاره طابلغان و بو مغاره بو کونگه قدر هیچ بر کشی طرفندن تفتیش ایتلمگان بولوب بو مغاره حقنده بیرلی سسارتلر بو مغاره‌نگ «تاشکنده» شهرینه‌چه سوزلغان (۸۰ - ۹۰ چاقرم اوزنلقده) بیر آستی یولی بار دیلر ایکان. کاستانی جنابلری بو مغاره‌ده اوزی تفتیش یاصی آلمغان. آنک طرفندن تفتیش یاصالغان مغاره‌لرنک بری «سردریا یلغه‌سی بونده» (آغیرنا وغازی عینه یلغه چکلری بویلرنده) یگی قورغان قشلاغندن ۵ چاقرمده بولوب بو مغاره‌گه کاستانیه جنابلری باری ۴۰ - ۵۰ آدم‌دن آرتق کررگه موفق بولا آلمغان. چونکه یولباشچیسو شوندن آرتق بارمایه‌ چاغن نه‌یتکاج چاره‌سز کیری چغاره‌غه توغری کیلگان. کاستانیه جنابلری سردریا اوبلاستنده بولغان مغاره‌لردن اینک زورلری ایتوب شولارنی صانی: «صو صونغان مغاره‌سی» (بو مغاره آغار - ابغار صاینده بولوب پرافیسورلر و بیسولوفسکی طرفندن تفتیش ایتولگان ایکان).

«آتون تابقان مغاره‌سی» (آغره یلغه‌سی بونده بولوب پ. ص. نازارف طرفندن تفتیش ایتولگان). «صوغوتن مغاره‌سی» (اولیا آتادن ۲۰ چاقرمده بولوب و. پ. یانکوف طرفندن تفتیش ایتولگان). «بارالدای مغاره‌سی» پ. کامورف طرفندن تفتیش ایتولگان. «قایر جاقتی صای مغاره‌سی» (خچند اویازنده بولوب کاپیتان آرتسیشویسکی طرفندن تفتیش ایتولگان. «اوج آق کییک مغاره‌سی» (تورکستان شهرندن شمالده قاره طاون طاولرنده بولوب تاپوغراف م. آ. کیرخگوف طرفندن تیکشیرلگان).

یولبارصلرنک طاوده و طاولی بیرلرده بولولری موگه قدر ایشوتلمگان واقعه بولغانلقدن مفتش‌گه معلومات بیروجی بیرلی خلقنک سویله‌وی یولبارص حقنده بولی بلکه قرامچیسو وریس حقنده بولولری یاقین احتمالدر .

مؤسسە لرگە - مسجد، مکتب و مدرسە لرگە فائده سى تيوب طوراً ايكان .

خدا بيردى باي؛ اوزىنىڭ اشلىرى كۈبلىكىنە قارامىچە مسلمانىچە اوقى؛ قرآن اوقورغە و تورىكە بازارغە اوبرەنە . وقتنى برده كنه بيكارغە يەرمى . مين ، آ كا بعضا قر آنى اوقوب ترجمە قىلوب دە بيرەم . اول شوگا عجبەنە: بو يرىك مىلارى بو سورەنى فلان وقتدە فلان آورو ايجون، مونسىن بلا و قضا كىلگاندە . مونسىن وبا وقتدە الخ . اوقورغە تيش دىلر . اما بونگ مونسىنە قاراغاندە آلاي بولورغە اوخشامى بيت - دى .

مين آ كا حقيقت حالنى بيان قىلوب بيرەم . چىن اسلام روحى بلەن كوگن نورلاندرام . سوگندىن اول اوزى دە اسلاميت عالى و مقدس ايكانلىگىن ياخشى آكللى .

اول ئەيتە: مسلمانلارنىڭ خاتون قزغە بيك توبەن كوز بلەن قاراولرى، آرنى حيوان كى قسوب توتولرى، نوردن هوادىن، علوم و معارفدىن محروم قىلولرى ميگا بيك اوخشاب بتمى - دى . مين، بو حقدە قرآن و حدىدىن دليللر كورسە توب اسلام دىنىنىڭ خاتون قز بلەن ياخشى معاملەدە بولغانلغىن سويلەب توشندرم . توركىستان مسلمانلارنىڭ خاتون قزغە قاراشلىرى اسلام تعليمى بولمىنچە، خطاى، هندستان، ايران و بخارا تعليمى ايكانىن آكلتوب، كوگن طنچلاندرام .

اول تورىكە كىتابلارنى اوقوغاندە چ، پ، گ، ك، تاوشلارنىە مخصوص حرفلر بولماغانلقدىن باشىنە قازان قدر چالما اوراب . اوزىنى فيلسوف درجەسندە كوروب يوروجى مغرور ملالارنىڭ بولاي خطا يازولرىنە آيدرى . چونكە بو يرەدە: پارچە - فارچە، كويە - كويا، چاى - جاى، آنگ - آتنگ كى يازلا .

ارمنچە، روسچەدە اوقى يازا بلە . مسلمانچەدە اوقوب طوراً . عبرت! خوتەنغە!

اولدە تورىكە تبعەسى بولوب، سوگندىن روسىيە تبعەلىگىنە كوچكان، كاركىن دىگان يىنە بر ارمنى بار . بونگ اشى خدايىردى بايقىدىن دە شەب . بۇدە يىفەك قورطى ساتا . يىفەكدىن نىس نرسەلر اشلەتە . گلەم طوقتا .

كاركىن بايغە ارمنچە «تيفىلىس»، انگلىزچە لوندون - تايسى غزەسى كىلوب طوراً . طوراً طورغان اويى انگلىزچە يازلغان قىمتلى . كىتابلر بلەن طولغان . اشلى . بوش وقتدە كىتاب و غزىتە اوقى . كىتابلرى آراسىدە انگلىز سياحى طرفىدىن يازلغان قىمتلى و آلتى شەر سياحتنامەسى دە بار . مين بولرىنىڭ آدرىسلرن يازدرب آلد

سمرقند اوبلاستىدە پرافىسور ياۋروۋسكى ، حربى تاپوگراف ايلومسكى ، غراف بو برىنسكى ، كاپىتان بارشچىۋسكى ، و باشقەر طرفىدىن تىكشورلىگان «مەشىوات مغارەسى» بولوب بو مغارە اسكندىر كولىدىن ۴۰ چاقىرمدە . اچىدە يىرلى خلق طرفىدىن احترام و تقدىس ايتولمىكدە بولغان حضرت ادريس دن قالغان صوغىش قورالى بارلغى ، ادريس پىغمبەرنىڭ شوشى مغارە اچىدە يارتىلاش كوملوب يىلدىن يوغارغى كۆدەسى طشەدە قالغانلىقىنى روایت ايتەر (مغارە اچىدە حاضرندە يىلدىن يوغارى ياغى بولغان يارتى آدم سويانگى ئەلىدە صاقلانمىقەدەر) . مغارە اچىنىڭ يىوكىگى ۲۸۲۰ مېتر قىردىر . مترجم : ش . ايزمايىلف . (ننگان) .



خاطره لى

قىش اوتوب ياز تىكان؛ آغاچلر، گللر يافراق ياروب چە چەك آنا باشلاغان ايدى . ۲۰ نچى مارتدە «كەربە» دن «خوتەن» گە ياندىم . مين يازنىڭ يەملى كۈنلرندە ، صالقىنچە هوادە يوروب «كاشغر» غە قدر قايتماقچى ايدىم . ۲۴ نچى مارتدە «خوتەن» گە كىلوب دوللىق محمد حاجى صارىنە توشدىم . يوسف آخوند محمد حاجى اوغلى حجرەمگە كىرەكلى نرسەلرنى طيارلاب اويندىن آلب چىقوب بيردى . موندە ۳ - ۴ كۈن توروب كاشغرگە كىتەرمەن دىب طوراً ايدىم . شولاي اويلاپ طورغاندە: خوتەننىڭ ياش و ترقى پرورسودا كىرلردىن قربان حاجى، يوسف آخون، كاشغرلىك امين آخون اكملر و باشقە آغانى بو ياز مېنىم خوتەندە طورومنى اوتىدىلر . قول يازمە ايسكى تارىخى كىتابلر تابوب بيررگە طرشاچقلىرىن بىلدروب كوگلىمنى طنچلاندىلر . بو آرقاداشلىرىمىڭ بو كىبى حسن توجھلرن ياندرو مناسب بولماس دىيە ، خوتەننىڭ يازىنى دە كوررگە قرار بيردىم .

«مرو» دن «خوتەن» گە كىلوب، اون يىلدىن يىرلى روسىيەدن كىتروب يىفەك قورطى ساتو، بو يردىن روسىيەگە يىفەك چىقارو بلەن سودا قىلوب توروجى بر ارمنى (ارمەنى) بار ايدى . بو كىشى باطر اسلام دىنىن قبول ايتدى . يا كا اسمى خدا بيردى بولدى .

خدايىردى، باي و اشلىكلى بر كىشى بولوب، اوزىنىڭ سويلەوينە كورە بىر يىلدە % ۵۰ پراسىنت، برگە برفائەدە ايتوب طوراً ايكان . اولدە بيك زور صوما بلەن كىلمەسەدە ، اشنى اوستالىق بلە يورته بلىدىكىدىن بيك تىز كوتەرلىگان، مسلمان بولغاندىن سوڭ، دىنى و مىلى

احمد خان بن سلطان یونس خان بن سلطان ویس خان بن شیر علی خان بن محمد خان بن خواجه خان بن توغلوک تیمور خان بن ایسن (ایسن) خان بن بوقا خان بن دوا خان بن براق خان بن یسون خان بن قراخان بن مامکان خان بن چغتای خان بن چیکگر خان بن سوکای خان بن برنان خان بن قبل خان بن تومن خان بن بایسنکور خان بن قایدو خان بن دومتاض خان بن بوقا خان بن آلاقو خان...

بو کتاب آلتی شهرگه خاصراق بولسه ده موند عبدالله خان، بابر خان کیلرده ذکر ایتله. بناء علیه بونگ عموم تورکستان ایچون فائده لی بر تاریخ کتابی بولوب چغروی امید ایتله. حاضرگه بو کتاب مینم قولمده امانت (عاریت) فرصقه باقوب، ترجمه قیلو و ایله کدن اونکاروب طبع و نشر ایتونی موافق کوردم. مین شوشی کتاب آرفاسنده تورکستان تاریخی نگ قارانتی قالغان بعض بر بهره لری آچیلور دیب امید ایتیم. ۱۹۱۶ سنه، ۱۵ مای. نوشیروان یوشف. «خوتهن»



حقیقتنی، آچی بولسه ده نیت! ..

بزنگ یازوچیلر آراسنده صوکنی یلارده قزق بر عادت اورناشوب بارا. اولده بر فوق العاده لک کورسه تودر. أشکه آشسون، آشماسون بر نیچه اثر یاخود مقاله لری یازوب کیلگان بره و ایسکه رهمسدن چغوب اوزی شیکللوک بر یاخود بر نیچه فوق العاده نی آیاقدن جالا.

شوندی فوق العاده مقاله لردن برسی «شورا» ننگ ۱۲ نچی عددنده کورتدی. بو رحیم جان ننه نندی آتبا ییف ننگ «شورا» ده «تعلیم تریه» حقدده یازوچی بر نیچه ننه نندی باشدن آباق نرله ب چغووندن عبارتدر. رحیم جان ننه نندی اوزینگ مقاله سنده «شورا» زورنالن بتون طورشی بلن تنقید ایتله. آنک محرری ده، مسلگی ده، یازوچیلری ده اوقوچیلری ده هممه سی، هممه سی و افلانندی، دی. شوندن صوگ تیزگنه تعلیم، تریه بولمه سینه کروپ آنده غی یازوچیلر بلن برهم، برهم کوره شه باشلی. گویه فلان ننه نندی تعلیم و تریه ننگ «شروط الصلاة» سن اوقوغان ده شول بابدن «شورا» غه مقاله یازغان بولا. رحیم جان ننه نندی، تعلیم و تریه ننگ «هدایه» سنی اوقوغاچ آنک تعلیم تریه گه عائد یازغان مقاله لرینه «شورا» اورن بیرمه دی میکانی؟ تعلیم تریه ننگ هدایه سندن

کارکین بای: «آلتی شهر؛ تورکرنگ یشگی بولغان حالده، بونده غی - اصل وطنده غی تورکرنگ بویله نادان و اشلسکز قالورینه عجبانه نم، بولرغه مکتب کیره ک ایدی» دی. یارکنده تاش آخون بلن شریک بولوب اش ایتوچی تاغن بر ارمنی بار، آنک اشی ده بولرقتدن کیم توگل. آلتی شهر مسلمانلری مونه شول ذاتلر دنگنه عبرت آلسه لرده یاخشی بولور ایدی.

موسی بایفلر مویکه سنده

خوته نده مشهور بایلردن موسی بایفلرنگ یون خانه لری (مویکه لری) بار. مین قایچاقده، زیرگوب قالسه م شونده بارام. مویکه، خوتهن دریاسی بوینده، ایگلگان آغاچلرلر آراسنده بولوب بو کونده بویرنگ منظره سی بیک ماطور؛ که ککوکلر قچر شوب طورالر. بلبلر، صاندوغاچلرده یون یوچی خاتونلرغه قوشلوب جیرلاشالر، کوگلرگه راحتک و موگ بیرلر.

مونده هر کون یوزله ب خاتون - قز اشله ب طورا. آشوب - اچو اوزلرندن بولغانده کونلگی ۲۰ پولدن ۴۰ بوله چه. اشیچی خاتونلر عموما ۱۲-۱۳-۱۵-۲۰ یه تار جاماسنده بولالر. بولر بارده دیورلک ابرندن آبرلغان طول خاتونلردر. بو بیچاره لرنی کورگاج، خاتون قز بلن اوینا وچی ایرلرگه آچو کیله ..

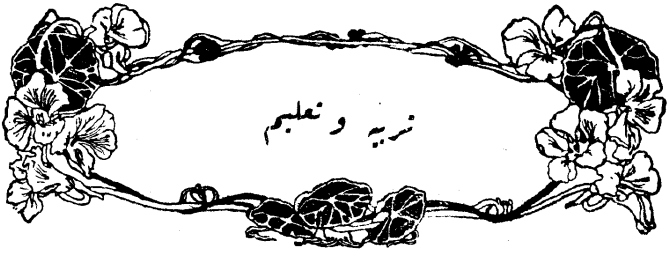
کاشغرده و قتمده، خوته نغه باررغه بولغاچ، «کلرده تاریخی ایسیکی کتابلر بولور؟» دیه صوراشوب اوج - دورت کشینگ اسمن یازوب آلمان ایدم. شولر جبه سندن بری خوتهن اطرافنده قارا قاش اولنده عیسی قاضی جنابلی ایدی. خوتهن غه کیلگاج تورکیه طوفر اغنده سیاحت قیلوب کیلگان. حاجی یوسف افندی واسطه قیلوب قاضی حضرتلرندن «قول یازمه آلتی شهر تاریخی» ن صورتوب آلدرم. کتاب؛ ۲۵۰ صحیفه بولوب فارسی تلنده یازلغان. دیباچه سنده ذکر ایتلدکینه کوره: ایرکابک (ایرکه بیک) خان ننگ امری ایله شاه محمود بن میرزا فاضل دیگان کشی طرفندن تصنیف قیلنغان. میرزا فاضل:

بو کتابده، یونس خاندن باشلاب شوشی زمانغه قدر بولوب اوتکان مشهور خانلرنگ، نامدار امیرلرنگ، سلطانلرنگ حاللری بیان ایتله چک، دی.

لکن کتابنگ قایسی تاریخده یازا باشلاغانن ذکر قیلمی. بلکه آخرنده یازلغان بولغاندر، فقط کتابنگ آخرنده بر نیچه کاغدی جرتلوب توشکانلک سیبلی مونی کورو میسر بولمادی.

کتاب؛ مقصودقه بولای کرشه:

اسماعیل خان بن عبدالرحیم خان بن عبدالرشید خان بن



تل و ادبيات او قو اصولرى

(ب) مذاكره لردن نتيجه مفاور.

مذاكره لردن نتيجه نى يعنى قاعده نى شاگردلر اوزلرى چاغارغە تيشيلير . معلم ايسه كيمه نى بارا تورغان ياغينه بوروب بيهروب توروجى قوبرقچى كېي ، نيك شاگردلرنىڭ نظرلرن ، اويلرن و تفتيشلرن اوزىنىڭ تيشىلى يولينه توشروب بيهروهم مطلوب بولغان طرفقه يونلدرن بىلنگن شغله نور . شول حقدە شاگردلرنىڭ نظرلرن اويلرغە طوغرىلاپ بارر .

لكن شاگردلردن ، تلنىڭ جانلى و جودن تفتيشلردن صوڭ ، تابوب چاغارغان نتيجه لرن انتظام بلەن اويوشدرا آلورلى و معلوم بر ترتيب آستينه آلوب توگەل بر قاعده شكلينه كىلتورلى كوتولىدر . هم بو آنلردن كوتولورگەدە تيشىلى توگل . چونكه آنلر بونى بولدرا آلورلق درجەدە البته توگلردر ؛ بونده بيگرەك مقصود : شاگردلرنىڭ گرچه انتظامسىز و غير مربوط روشدە بولسەدە جملە لرنى تحليلدن طوغان نتيجه لرنىڭ روحن يعنى اصل نتيجه نىڭ اوزن آكلى آلورلى قدرسىدر . بونده آنلر تلنىڭ معين بر قانونى بولغانلغن آگلاسەلر شول یتە . اما بو مذاكره لردە شاگردلر طرفندن تابلوب دە تاراو- و طوزلغان حالده بولغان نتيجه لرنى توگەل بر قاعده رە وشندە اويوشدرو البته معلملرنىڭ اوز وظيفە لرىدر .

مذاكرەدن طوغان نتيجه لر توگەل قاعده حالده معلم طرفندن صنف تاقاسينه يازلوب قوبلورده ، شاگردلر آنى تاقادان اوز دفترلرینه يازوب آلورلر .

(ج) اوقولغان قاعده لركە دائر شاگردلرنىڭ اوزلرنىڭ مسائلە تابدورنوب ، شونلرنى تلرە نقتىسى و تھليل ايتدورنو .

معلمنىڭ بولشلق سؤالى ياردىمى بلەن ، شاگردلر تلنىڭ جانلى وجودن تىكشروب تلنىڭ معلوم بر خصوصيته توشونگاچ هم تفتيشلرنىڭ نتيجه لرى چاغارلوب بر قاعده حالينه قوبولغاچ و شاگردلر شونلرنى اوز دفترلرینه يازوب آلتاچ ، ايندى معلم شاگردلرگە

يازلغان مقاله لر طورغاندە «شورا» دە شروط الصلاة دن يازغان مقاله لر باصلورغە قيوچىلق ايتەرلر ايدى ميكان ؟ . . رحيم جان ئەفەندى ، يازوچىلرى بلەن برگە آلرنىڭ فايده لانغان اثرلرن دە كورسە توب اوتە .

بر قىتلىك اساسى قاعده لرى نىندى تلدە يازغان بولسەدە اساس اعتبارى بلەن بر برسینه ياقن طورمىلر ميكان ؟ . .

(مىن البته خصوصى مېتودىكلر حقدە سويلەيمىز ؛ چوچىكە بر فنى اوقتودە قوللانغان اصوللر بر برسینه بونلەي خلاف بولورغەدە ممکن) ، شولاي بولغاچ بر مجله دە صايلا نوب يازغان تعليم ، تربيه قاعده لرن ، رحيم جان ئەفەندى ئەيتكانچە ، فلان توگانلرنىڭ اثرى ، دىب كورسە توچىتن بولسە كىرەك .

شولايوق بر كىتابنىڭ مەكتىبدن چاغارلويى بلەن آنندن فايده لانودن واز كىچەرگەدە ممکن توگل . مەكتىبدن چاغارلا ايكان بونلەي يا كلىش اساسكە بنا قىلنوب يازغاندن توگل بلكە كوبسى اسلوب و طرزافادە سینه قارابده يا كا اثرلر بلەن آلماشدرا .

الحاصل رحيم جان ئەفەندىنىڭ بو بابدەغى مقاله سىنىڭ ، موندن تلنىڭ يازغانلرنى ئەرلەو و آلارنى طوغرىلقغە اوندەو بلەن توگل بلكە شولرنىڭ مقاله لرن آلماشورلق جن تعليم ، تربيه مقاله سى ايكانن كورسەك ايدى .

تقىد ياخشى نرسە ، شونىڭ بلەن برگە آنىڭ يازوجى هم اوقوچىلرغە علمى بر اهمىتى بولويى شرط ايكاندە اونوماقە تىوشلى . حاضر تاتارنىڭ باشن فلسفە بلەن ئەيلەندرمى أشلەب كورسەتە طورغان وقت چىتكان بولسە كىرەك .

قىسقە سىغىنە ، مىن «شورا» دەغى تعليم ، تربيه گە عائد مقاله لر اوز خەمترلرن اوتە مەدىلر ، دىبە آلمىم . رحيم جان ئەفەندى شىكىلى ھەر كىم تعليم ، تربيه كىتابلىرى آراسندە يوزە آلمى . بزنىڭ بو كوئىڭى معلملر بزنىڭ كوبسى نىڭ تعامىم ، تربيه دن شروط الصلاة نى دە (رحيم جان ئەفەندى ئەيتە مشلى) بىلمەگانلرى بولغان خاطر دن چاغارغە يارامى .

شوكا كورە مىن ، رحيم جان ئەفەندىنىڭ «حقيقتى آچى بولسەدە ئەيتا» دىگان سوزى اوزىنەدە تىه طورغاندر ، دىم . معلم : ملاجان خالقف . « اورسكى » .



بتون بر منظومه‌نی تحلیل ایتونگ ممکن توکلگی اوز اوزندن معلوم شولای بولغاچ، بر نیچه قاعده‌لرنی اوقوبله‌نگنه بتون بر مقاله و شعرنی باشند آخر تمام تحلیل قیلدرو ایشنه فقط صرف- نحو بر قات اجمالا اوقولوب چقلغان ساعتدن باشلانور.

۵) قاعده‌لرنی بالارنک باشنره نی اوزنلاشردو اویرونه آلمرغه هر درسره صوک بازو اسی - وظیفه بیره بارو.

بو، صرف- نحو درس‌لرنده ایگ خیرلی و بر وقتده‌ده اوزی حقنده مساهله قیلو یارامی تورغان ایگ لازم بر اشدر. بو وظیفه‌نی صنفده اشله‌توگه‌ده اویلرینه اشله‌ب کیلو اوچون بیرب قایتاررغه‌ده ممکن.

بو وظیفه تیک بو کون اوقولغان قاعده‌لرگه‌گنه دائر بولورغه تیش توکل بلکه بو کونگیلر ایله برگه اولگیلری‌ده ئله کدرله باررغه کیره‌ک. شولای ایتوب بو نوع وظیفه‌لرنک دائره‌سی کون صاین (درس‌لر آرتا باروونه قاراب) کیگایه و جدیله‌شه بارووی مطلوبدر.

صرف- نحو درس‌لکرلرنده بوندی تمرین وظیفه‌لری هر درسدن صوک یته‌رک قدر درج قیلنه بارولرینه ممکن بولمی. چونکه بو تقدیرده کتابنگ کوله‌می (حجمی) زورایوب حق کوب آرتوب کیته‌چک. درس کتابلری ایچون حقنگ اوستون قویولووی اوزی یک اوکایسز بر مسئله.

منه شونلرنی اعتبارغه آلوب، معلملر کتابده بولماوینه قارامیچه هر درسدن صوک مطلقا اوزلری طرفندن تیشلی وظیفه‌لرنی بیره باررغه تیشلی. ذاتا صرف-نحو اوقودن کوتولگان مقصودلر منرک برسی درست یازا آلوغه کونوگو هم افاده قوتمزنی آرتدرو توگمیدر. البته شولای. به‌س، صرف-نحو درس‌لرننگ اصل جیمشلی وظیفه یعنی یازو اشلی بولغان بز معلملر اونوتور-غه یارامی.

بیرله‌چک وظیفه معلم طرفندن صنف تاقناسینه یازلوب قویلورده شاگردلر شوندن اوز دفترلرینه کوچروب آلورلر. هم، شول وظیفه‌نی بیرگاج معلم آنی یاخشیلاب آ کلاغانلرمی یوقی ایکانن بلور اوچون شول حقده سؤالرده بیرگه‌له شدرر.

معلم: عبدالرحمن سعدی. «یکانربنورغ».

اوزلرندن تلنگ حاضر اویرونگان قانونینه دائر مثاللر تابارغه، نزله‌رگه قوشار و تابلغاچ شونلرنی تحلیل ایتدورر. بو، بر یاقدن معلم ایچون شاگردلر تلنگ بو کون اویرونه‌رگه تیشلی خصوصیتن کیره‌گنچه آ کلاب بیتکانلرمی، یوقمی ایکانلکرلر صناوغه یاردم ایته؛ ایکنچی یاقدن اوقولغان قاعده‌لرنک شاگردلرنک باشنده نقلاب تامر جهیب آلورلرینه برنچی سبیدر.

فقط تحلیل ایچون، شاگردلر طرفندن کیلترلگان مثاللرنک آجغراق، درست‌رک هم قاعده‌گه موافقراق بولغانلری صایلانور. صوکره، معلم شونلرنی همه شاگردلرگه‌ده کورنوب تورسون ایچون صنف تاقناسینه یازار؛ شاگردلر ایسه تاقنادن دخی اوز دفترلرینه یازوب آلورلر.

بوندی تحلیللر بعضا یاکیدن درس باشلاو آلدندن، اونکان درس‌لرده اوقولغان قاعده‌لرنی تکرارلاو، یاکرتو هم حاضرگی درس ایله آنلرنی بر جیبکه نعتوب تزه و به‌یل بارو ایچون ده اجرا ایتلور.

بوندی تحلیللر باشده معلمنگ سؤالی واسطه‌سی ایله، صوکره برده سؤالسز شاگردلرنک بتونه‌ی اوزلکرلرندن اجرا قیلدرلور.

د) کتاب عبارتله‌ره تحلیل:

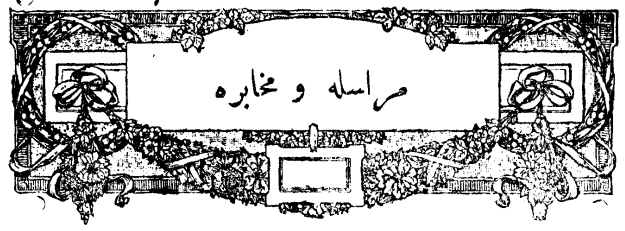
صرف- نحو درس‌لرنده ایگ اهمیتلی اشلرنک برسی کتاب عبارت‌لرن تیکشروب، شونلرنی تحلیل ایتدور. یعنی شاگردلر اوقولغان قرائت کتابلرندن قاعده‌گه موافق مقاله، فقره و شعرلرنک عبارت‌لرنده تحلیل قیاوغه ملکه‌له‌نه بارلر.

بوندن مقصود بردن- شاگردلرنی اوقولغان قاعده‌لرن یکل هم شونی اوزلری کامل آ کلاب تابا آلوغه اویرونه‌تو وایکنچیدن-- تل قاعده‌لری سوبله‌شو عبارت‌لرینه نیچک تطبیق ایتسه شولای اوق تله‌گان بر کتاب عبارت‌سینه یاکه تله‌گان بر کتاب عبارت‌سن اول قاعده‌لرگه تطبیق ایتوده بیک ممکن هم تیش ایکانن- آ کلاتودر. اوچنچیدن- کتاب عبارت‌لرن تحلیل ایتدرو بالارنک کوکلرلرنده تلنگ خصوصیتلرینه اشانونی کوچه‌یتوگه هم اول خصوصیتلرنی قانونلرنی اویرونه- و بلونک تیشلگن، فایده‌لیغن شاگردلرنک یوره‌کلرنده تمام سکشدره باروغه سبب بولا.

طبیعی، اوقولغان و بلنگان قاعده‌لرگه موافق عبارت‌لرگنه تحلیل ایتدورلور، بونک ایچون یه معلم قرائت کتابلرندن تحلیلگه یازاقیلرلر صایلاب آلوب صنف تاقناسینه یازار یاکه صرف-نحو درس‌لکرلرنده درج ایتلگان، مثاللرنی تحلیل ایتدورر.

چونکه صرف-نحو قاعده‌لری بر تورلی اجمالا گنه بولسه‌ده تیکشروب و اوقولوب تمام بولمیچه توروب بتون بر مقاله یاکه





فازانہ ۱۰۔ ۱۰ نچی عدد «شورا» ده (۲۵۴ نچی بیت) ایکنچی سوالغه قارشو بیرلگان جوابغه اوقوجیلر دقت ایتدیلمی یوقی، صور اوچی کشی اوزی شول جوابغه قناعت قیلدیمی یوقمی؟ . . . مونی بز بله آلمیمز. اما واقعه شول سوال اهمیتلی و دین فلسفه سینه عائد بر نرسه بولوب هر کیمنگ کوکینه کیلورگه وهر کیمنگ ذهنینی شغله ندررگه و راحتسز قیلورغه ممکن. «شورا»، بو سوال غه، تیوشلی قیمت قویمادی. اگرده قیمت قویغان بولسه ایدی شول روشده جواب بیرماز بلکه بر آز فکر یورتور و باشقه اسلوب برله جواب بیر ایدی. «شورا» ننگ جوابی خطا دیمیم، اورنسز و مناسبسز دیبده دعوی قیلیم. اول جوابده جواب. لکن سوالغه اهمیت بیرمی بلکه بر تورلی تاثیر و حسیاتغه بنا ایتولگان جواب بولوب «شورا» مسلکینه موافق توگل. «شورا» مسلکی ایسه اسلام دینینه ییل یاغموور تیدرتمه و اسلام اساسلریننگ حیات و معیشتگه، علم و فن گه موافق ایکانلگینی اثبات ایتودن عبارت بولغانی حالده بو اورنده بو مسلک بتونلای رعایت ایتولمگان. بو، انسانلرنگ اخلاقلرینی تیکشرو مسئلهسی توگل بلکه اسلام قاعده لرینه قارشو شبهه بیان ایتو مسئلهسی. مذکور سوال بو کونده حسین تیمر بولاتوف طرفندن عرض ایتولگان بولسه ایرته گی کونده بتونلای چیتلر طرفندن عرض ایتولورگه ممکن. سوزننگ قسقهسی شول: اسلام حکمینه کوره یا جنت که کره چک کشیلرنگ یاقینلری تموغغه کرماولری یا جنتده قایغو و حسرت یوق دیگان سوزننگ کلی وهر کیم که نسبت برله ده طوغری بولماوی لازم. یوقسه بو ایکی حکمنی بر که جیو ممکن توگل. مسئله مهمدر. عبدالحی عبدالمن اوغلی.

سورا: درست، جنتده قایغو و حسرت بولمازغه تیوشلی. «لهم فیها ما یشاؤون»، «و نزعنا ما فی صدورهم من غل»، «ادخلوا الجنة لا خوف علیکم ولا اتمم تحزنون»، «وفیها ما تشتهیه الا نفس و تلذ الاعین»، «الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن»، «الذی احلنا دار المقامة من فضله لا یمسنا فیها نصب ولا یمسنا فیها من لغوب» روشنده آیتلر بیک کوب. اوزی اوجماخده طورغان کشی ایچون آتا آناسی، بالا چاغاسی، خانونی و ایری تموغده عذاب قیلنو قدر زور حسرت و قایغو بولو صورت طوتمی. باشقه انسانلر حقنده شفقتسز لکنی، مرحمتسز بولونی، عائله قدرینی

بولماونی درست کورسه کده بو جمله ده، کوکلری هر تورلی اخلاق ذمیمه دن صاف بولغان رسوللر، نیلرده بار. مونلر حقنده «آنا آناری، اوغل و قزلی تموغده عذاب قیلغان وقتده اوزلی اوجماخده راحتله نوب یورلر. ایچلری صزلانماز» دیب ایتو ممکن توگل. مونلر اوز عائله لری و اوز اقربالری حقنده غنه توگل بلکه عموم انسانلرنگ شوندی قزغانیچ حاللری ایچونده خفلا نورلر، حسرتله نورلر. درست، الله حکمینه رضا بولوب طوروو بیک زور درجه و بیک الوغ کالات. لکن مرحمت و شفقت قیلوده بوزوق اش توگل. مصیبت وقتلرنده کوزلرنگ یاشلانولری، کوکلرنگ قایغرولری انسانلرده جبللی و طبیعی اش. موندن آرالانو ممکن توگل. اصل شبهه نی ییارد ایچون، اوشبو یوللر بار: ۱) «جنتده قایغو بولماز» دیگان خبرلر، کورله چک جزالر کورلوب بتکان و اشلر تمام بولغان کونلرگه کوره. آکار قدر بعض برکشیلرده اقربالری، دوستلری جهتندن قایغو و حسرتلر بولسه بولور. ۲) «بو طوغروو دهغی قرآن خبرلرینه ظاهر نیچه اشانامز، معلوم توگل نرسه لرنی تیکشرمیمز، اعتراض و شبهه لرگه جواب بیروب شغله نیمیز، بو بزنگ اقتدارمزدن طش نرسه لر، آخرت احوالی حقنده خبرلر، دگردن قطره وزور قوملقدن بر بورتوک قوم نسبتده گنه بولوب مونده خبر بیرلرگان نرسه لر نهایتسز درجه ده کوب بولورغه حتی آخرت حقنده غی خبرلرنی ادراک قیله طورغان حاسه بتونلای بو کونگی انسانلرغه هبه ایتولمگان بولورغه ممکن، بو خصوصده تناقضلر، خلافقلر کورلسه بو اش انسانلرنگ علملری و ادراکلری ایرشه آماودن غنه بولور» دیب تسلیم بولوب طوروو. بوجواننگ روحی ایسه: اوشبو مسئله نی حل قیله آلودن عاجزلکنی اقرار ایتودن عبارتدر. بز اوزمز شوشی مسلکده مز.

ابن عربی ننگ شمول رحمت (تموغ عذابی منگو توگلک) برله ابن قییم جوزیه ننگ تموغنگ اوزی منگو بولماولق برله دعوی قیلورینه سبب یوقسه شوشندی شبهه لر بولدی؟ دیب کوگل که کیله در. اسلام دنیاسنده بارماقلر برله صانالا طورغان و بتون عمرینی کتاب وسنت یولنده اوزدرغان بر عالمنگ: «جنت اهلندن شعور منسلب بولور» مضمونده بر سوزینی روایت ایتلر.

اساس اعتباری برله بو سوز درست توگل بلکه الوغ عالملرنگ یا کشلورینه و اول کشیلرینک اوز باصورلنده آداشولرینه مثال بولا طورغان نرسه در. شعور و عقل بولماغاندن صوگ «جنت» که کورده نی فائده بار؟ میی آلتغان آتچ که بغدادی برله بالچق آراسنده آیما بولماسه شعوری و عقلی بولماغان آدم ایچونده جنت برله تموغ آراسنده زور آیما بولماز. «وفیها ما تشتهیه الا نفس و تلذ الاعین» دیب شعورسز کشیلر قزدرلماز و عقلسز کشیلر: «قد وجدنا ما

وعدنا ربنا حقاً فهل وجدتم ما وعد ربكم حقاً» همده «الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا ان هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق» روشنده سوزلر سويلي آمازلر. اگرده نسبتی درست بولسه بوسوز شریعت نقطه سندن بیک زور خطا سوز. مونده شبهه قیلورغه اورن یوق. لکن عقلی کشی بر سبب موندی غریب وشاذ بولرغه کرماوی ده معلوم. اوشبو آدمنگ بو یا گلشینه ده بو پرده سویله نوب کیکه طورغان «شبهه» قیلندن بر نرسه یا که شول شبهه نگ اوزوک سبب بولمادی می ایکان؟ والله اعلم بالصواب.

ابن عربی حقنده «مذکور سوزنی کشف که بنا قیلوب سویلی، کشف دلیل توگل» دیگان سوز همده شعر ایننگ: «مذکور سوز ابن عربی که افترا، اول آندی فکریه توگل» قیلندن بولغان دعواسی اعتبارغه آتورغه لائق توگل. ابن عربی بو مسلکنی آبق باش برله، کشف که بنا قیلوب توگل بلکه ظاهری دلیلر که تمسک ایتوب جدی روشده سویلی، «الفصوص» خصوصاً «فتوحات مکیه» نگ صاناب برتر که ممکن توگل اورنر نده تش طرناغی برله شونی اثبات ایتار ایچون طریشارد. مونگ مدسوس توگل ایکاندگی نی اثبات ایتو ایچون ابن عربی طرفندن یازلوب ده «قونیه» شهرنده صافلانا طورغان نسخه دن عبدالقادر جزائری اجتهادی برله مقابله ایتدرلگان «فتوحات» دن طبع قیلغان نسخه نی کورو بیته کیره ک.

ادبی مصاحبتلر

۱

بر وقتی حضرت که یازلغان خصوصی بر مکتوبده بر مناسب اورنی برله خواجه حافظ شیرازی حضرتلرینک دیوانندن اوشبو شعرلر نی یازغان ایدم.

یوسف گمشته باز آید به «کنعان» غم مخور! ؛ -

«کلبه» احزان» شود روزی گلستان غم مخور!

این دل غمدیده حالش به شود دل بدمکن! ؛

وین سر شوریده باز آید بسامان غم مخور ..

دور گر دون کرد روزی بر مرادما نگشت،

دائماً یکسان نما ند حال گر دون غم مخور

گر رهبا عمر باشد باز بر تخت چمن

چتر گل بر سر کشی ای مرغ خوشخوان غم مخور

هان مشو نومید! چون واقف نه از سر غیب

باشد اندر پرده بازبهای پنهان غم مخور

هر که سر گردان بعالم گشت و غمخواری نیافت

آخر الامر او بغمخواری رسد هان غم مخور
دربیا بان گر بشوق کعبه خواهی زد قدم
سر ز نشها گر کند «خار مغیلان» غم مخور
حال مادر «فرفت جانان» و «ابرام رقیب»،
جمله میدانند خدای حال گردان غم مخور
ای دل ار سیل فنا بنیاد هستی بر کند
چون ترا «نوح» است کشتی بان زطوفان غم مخور
گرچه منزل بس خطر نا کست و مقصد نا پدید
هیچ راهی نیست کورا نیست پایان غم مخور
حافظ! در کنج فقر و خلوة شهای تار
تا بود وردت دعا و درس قرآن غم مخور!

مونه حاضر شول شعرلرنگ کویلی ترجمه سن مذکور
حضرتکه باغشلاب شورا اداره سندن «شورا» ده درج ایدلوین
اوتنم: (مینم بو ترجمه خواجه حافظ حضرتلرینک فارسی
عبارتندن آکلانغان ماتور معنی و مضمونلرینک مکندن برنگنه
بولسون آکلانغان خدمت ایته آسده ممنون بولورمن؛ انشاءالله
بر آزی آکلانور. (۱))

یوغالب نورغان «یوسف» کنعانه قایتور بیمه غم!

«بیت الاحزان» بولغان اوییک بولور گلستان بیمه غم

قایغولی کو گلنگ بولور شاد برده بوزما! سین آنی

بورچولی بولغان مییکده اورنینه کیلور بیمه غم

یورمی ایکان بر کون افلاک مقصودکچه دور ایدوب،

بر روشده باقی قالماز دور افلاک بیمه غم

بو عمرلر یازی اولسه مونه تاغن باقیچه ده -

گل، چهچهک آستنده بلبل! صایر ارسنگ نهلی بیمه غم

علم غیب سرلرینی بلمسهک، اوزمه امید! ؛

باشرن انعام بولو ممکن پرده چنده بیمه غم

کده کم باش نه یله نوب عالمده غمخوار تابماسه، (قزغانوچی)

آخرنده اوچراتور غمخواری بر کون بیمه غم

صحراالرده «کعبه» شوقی ایله سین اورساک قدم

«ام غیلان» تیگانا کی چانچلورسه بیمه غم (۲)

«هجر معشوق» حالمزله «ظلم ظالم» قصه مز -

(۱) «من طلب شیاً ناله او بعضه» حضرت علی سوزیدر.

کشی طلب قیلغان مطلوبینک بارینه ایرشور. بارینه ایرشه آلی ایکان بعض بر
قسمینه ایرشور.

(۲) «ام غیلان» - مکه مکرمه یولنده بولغان بر دهشتلی تیگانا ک.

لهذا آتگا شوره لیلر آناسی دبه عربلر آت وکنیه بیرمشر. چونکه «غول»
شوره لی، «غیلان» جمعیدر. بو یول شعر تقدس بر وظیفه نی ایفا.

ایدوب تورغان ذاتلر برر مشقت و محنت که دوچار بولسلر التفات قیلماسه
دعوت قیله در

شول پاپاس بولغانلقدن مين ده نيه سهرروب پاپاسقه قارادم . پاپاس بو نيه سهررومنگ سبين سيزندي آخرسی، ئوتكن، اوط يانوب طورغان قاره كوزلرين بر آز مايلاندره توشوب، تكلفسزچه، صاف تاتارچه، قازان تاتاری آوزی ایله :

... ئلله مينم تاتارچه اوق ييلگانگه سهرسنه سكمي؟ دیدي .
شيوه سينك، بو تلفظينگ . بو قدر صاف، چيقلداغان تاتارچه بولويته سهرسنوم طاغنده آرطا توشوب شولای ده سر بيرمی :
- يوق باتيوشكه ! تاتارچه غنه توگل حتی عربيچه، فارسيچه مكممل صورتده اوق، يازا، سويله شه ييلگان روس ميسيونيرلرینه بر نيچه دفعه لر اوچراغانم بار . سزنگ تاتارچه اوق ييلوگرگه اول قدر سهرسنيم . لاكن تاتارچه نی بو قدر تاتار آوزی ایله سويله وگزر بر آز نظر دقتمنی جلب ایته . بلكه مونده ده اول قدر عيجه نورلك اش يوقدر . احتمال سز كره شين تاتارسگردر؟ دیدم .

پاپاس باشن چايقادی : - يوق بر ملتنگ ده قانی قاتاشماغان چيپ چی اورصمن ، دیدي .
مونه شول طريقه آننگ ایله آزاده محاوره قابوسی آچيلوب «يكاتيرينبورغ» ياتده غی بر استانسه غه يتكايچی ساعتلرچه اوطوروب سويله شدك ، صحبت ايتدك . ييك كوب كنه مسئله لرنگ آيله نه تيره سنده نيه لنگه له دك .

پاپاس اول قدر صاف تاتارچه سويلی ، كه مين تاتار اوغلی تاتار بولا طوروب آننگ كبك صاف تاتارچه سويله ودن عاجز قلام . سويله گان سوزلرمنگ يارطیسی عربيچه ، فارسيچه ، روسچه دن ياصالوب قورالوب بارا . پاپاس لطيفه طريقه مينم قرق قوراما جمله لرمنی يا گادن سوتوب آچيق قالغان يرلرینه تاتارچه سوزلر طغوب اشله ب قاری . « تاتارچه ايمه كچی بولسه ك مونه بولای ايتورگه كيره ك بيت » دی . لاكن اويره نگان تل، كونك گان آوز پاپاسنگ طارطقلاشدرينه قاراب برده بورولمی ، اويره نگان بولی ایله كته . «Къ сожалѣнню» لر «مادامكه» لر «بنگاه» لر «جالب دقت» لر بری آرتمدن بری اختيارسز آوزدن توگلوب گنه طورا .
نهایت پاپاس جديگنه بر قیافت ایله : - نيگه سز تاتار ياشلری ئوز آنا تلگزر طوغروسنده بولای اعتبارسز قیلاناسز . آنده غی تاتارچه ماتور تعبيرلرني چيتمكه قاغوب آلا اورنینه چيتمدن آلوب كيلوب طوطراسز . كوروب طورام . حاضر ميگا برر نرسه آكلتمايچی بولسه گز كوجه نوب كوجه نوب عربيچه ، روسچه سوزلر ازلیسز . نيگه كيره ك اول تكلف ؟ مونك ایله بيت خلقغه ضرر ايتسز . خلق سزنگ تلگرنی آكلامی . سزدن فايده لته آلمی ! ... اول غزته لرگرنی ايتورسگنه ؟ آلارنی بزنگ اول خلقی توگل بزده گی موللارنگ كوبسی آكلامی . مين مونی

باری معلوم اول «محول» بر خداغه ييمه غم (۱)
بو أجل طاشولری عالمی نيك آغز می اول -
کيمه چيک «نوح» اولغانده «طوفان» دن اصلا ييمه غم بولسه بولسون يول خطری ، يراق ، كورنماس مقصودك ! ؛
برده يوقدر آخري بولماس يولنگ آوزی ييمه غم
ذکر ، خلوت حجره سنده قارانغو كيچلر ای حافظا !
« قرآن » اوقو ، دعا ایله مشغول ايسه ك ييمه غم ! !
« عالی شمرلمحي » .

II

« نل » هيا نظر دقتين

ايندی آکا بر يل طولوب ئوتدی . آق كومه چ ایله قوشوب اشارق صاف هوالی بر ماى ايرته سی ایدی . باغازلارمنی ايزوشچيکه توبه «قازان» نك لوييمف پرستينه توشوب يتكان ده قویاش خيلى كوتهديلگان ایدی . ايری ، خاتون ، قارجینی ، قزی پرستين آلدینه كيلوب طوقطاغان ؛ طنغه طورغان «ؤولغا» پراخودينه طابا اغلالرایدی . نرسه قارمنی حمالگه كوته رتوب مين ده شول آغمغه قاتشوب كيتدم . قاصه دن بيليت آوب براورنی بولمه گه اورناشدم . نرسه قارارمنی يرلی يرينه اورناشدروب كوله گه كه چيغوب اوطورغانده ايندی «ؤولغا» پرستين آيريلوب «پيرم» كه قاری يوزه ركه حاضرله ایدی .

كوله گه دن ، باشندن ييك زور تاريخی واقعه لر كيچرگان ، تاتارنگ ايسكى پايتختينه اوزاقغه طالب قاراب طوردم . ئلله نيندی فاجعه لر تيره سنده بوطالوب يوررگه ياراطا تورغان و شوکا عادلانگان حسياتم ئلله نيلر سيزه . ئلله نرسه ايچون بورچولا . ئلله و ئلله نيندی نرسه لرني طارسنه ، قابنه صيمي . شولای ده ، اوچی قری يوق خيالمی ، ييك اوزاقلرغه ؛ ئلله نيچه عصرلق زمان برده سی ایله ئورتانگان صحه كه قدر يياروب طوزغان ؛ طوزدرلغان «قازان» غه قاراب موكلانورغه تله مه دم . «قازان» حقنده باش واطودن واز كيچدم . اويقودن اويغانغانداغی شيكللی بر كر سئوب قازان غزته لرندن برینی قوينمدين چيغاروب اوقی باشلام . آرادن بر ييش مينوت وقت ئوتمه گه ندر قولاغمنگ توبنده بره وننگ قولمده غی غزته نی آرتمدن اوقوب بارغان طويدم . كينت آرطمه بورولوب قارادم . زور قاره اشله به ایله قاپلانغان سوس كولته سی شيكللی چاچلری جيلكه سينه صسارقان ؛ كيگ چيكي ؛ آياق يوزبندن خالانلی بر پاپاسنگ ميگا طابا جلمايوب قاراب طورغان كوردم . يانمده شول پاپاسدن باشقه كشی يوق ایدی . قولاق توبمده پشلداپ تاتار غزته سين اوقوغان كشی ده (۱) «محول» - بنده نك حالن اوزگار تكويچی .

ياخشيسنمادم . سويله گاني عين . حقيقت بولسه ده فكرينه بتونلايوك قوشولوب بتوب « ييك طوغرو سويليسگر » ديورگه عزت نفسم ايرك بيرمه دي . تانار ياشلرينگ تانار تليني قرق قوراما ياصاولريني ده بر درجه گه قدر حقلري بارلغن اثبات ايتو ياغن طوتوب :- فكر كر ئوستن قاراغان وقتده حقيقتكه بر آز ياقشراق كبي كورينه . حقيقتنا بو كونگي كونده تاتارنگ ادبي لساني و ضيايلرينگ تلي قرق قوراما بر حالده در . موني مين ده اعتراف ايتيم . لاكن بو قرق قورامالقدن قاي ملتنگ تلي قوطولغان صوكت؟ بر ملت معارفني قاي ملتن آسه كوب وقتقه قدر آنك تلي شول ملتنگ تلي تاثيري آستده قاللا . كوب زمانلرنگ ئوتوي ايله تدريجي صورتده گنه بو اسارتدن قوطولا . اول جيت تلجه بولغان تعبيرلرني يا بتونلاي قاغوب چيغاروب ئوز تلندن تعبيرلر طابا . ياخود شول ياط تعبيرلرني ئوزلشدره . ملي لشدريه . تانار ، معارفني باشده « بخارا » دن ، صوگه تابا روسلر ايله عثمانلردن آلدی . بو كونگي كونده ده شول خلفه لرنيگ آلدینه تزله نوب سبق آماقده در . ايندي تانار ياشلري سويله گانده ، يازغانده كوبرهك شول خلفه لرنيگ تعبيرين قاتشدر و براق سويله سهرلر ، يازسهرلر بو بيك طبعي بر حالدر . موندن باشقه بولوي ممكن ده توگل . بوندن اميدسزله نورگه ؛ « تلكرگه اعتبار ايتميسگر » ديب اوروشورغه اورنده يوق . يا كاشماسام ، خلفه لري آلدندن كوبدن سبقلرين آوب چيغوب ايندي حاضر بزنگ شيكلي ابدائي صنفده غي ملتگره خلفه لك ايتيه باشلاغان روس ضيايلرينگ تلي ده وياتكه ، نيژغارود ، آرچه موژيكلري آ گلارلق درجه ده ساده توگل . « آرچا » قرينده برر آولده اصخوت ياصاسا كر ، آنده قازان اونيوبرستيتنده او قوغان بر استودينت بولسه اولده تاتار استودينتي شيكللي خلقغه قاراب برر نرسه سويله سه هيچ شبهه ايتيم بو استودينتنگ سويله گان سوزلرين ، دائما قاره خلقغه ياقين يورگان سزگه ايجكلب بيررگه طوغري كيلور ايندي ، ديدم .

مينم تانار ياشلرين بو طريقه ياقلاويمه باتيوشكه قناعت ايتيه آلمادي . ياخشى غنه سوز ياراطا تورغان بولورغه كيردك ، شوشي موضوعده طاغنده بر آزاراق سوزني اوزايتورغه تله دي . سويله به چك سوزلرين بر نقطه غه چيغان صمان بولوب اويلا ب طوردي ده :

- آنسي شولاي ده شولايين . . . اشله نوب ئولگرمه گان قني و ادبي تعبيرلر حقنده مين بر سوزده ايتيم . آنسي اختيارسز شولاي بولا . باشقه تورلي بولورغه ممكن ده توگل . لاكن مين سزنگ ياشلرده خصوصاً مونه سزده صاف تانارچه ييك ماتور ايتوب سويله ب بيروي ممكن بولغان جمله لرگه جيت تعبيرلر قاتشدر و كبي تكلفلر كوردم . بو تكلفلر آستده تانار تان اختيارى صورتده چيتلرگه اسير ايتوگه تابا بر املو ، بر درد بارلغن سيزهم .

ئوز كوزم ايله كورگانم بار . بر وقت بر قارت حضرتكه : « مه اوقى ئلى حضرت ! نى يازغانلر ايكان ؟ » ديب . . . غزته سين بيرگان ايدم . حضرت غزته نك قاره سين واطوب چيمروب اوقوب چيقدى . « يه حضرت نى يازغانلر سويله ب بير ئلى ؟ » ديسه « نلله طاغن . قاي بر يرلرين آ گلان كوك بولام ده بولووين شولاي ده بتونلاي آ گللاب يته آلماي » دى .

پاياس سوزني اوزونايتدى . دعواسنده اوزين حقل كورگازر ايچون « مين ئوزم تانارلرغه كوبكنه قاتاشام . آلارنگ هر وقت جيونلارينده بولام » مقدمه سيله توبه نده كي بر واقعه نى سويله دي : « بر وقت شولاي ، آرچه غه ياقن بر آولده زورغنه بر جيولش بولدى . تاتارلر ايچون اهميتلى گنه بر اش طوغروسنده جيولغانلر ايندي . اصخوت باشلانغاج قازان اونيوبرستيتنده او قوغان بر تانار يگتى خلقغه اوزونغنه بر نرسه سويله دي . كوروب طورام خلق مونك نطقندن بر نرسه ده آ گللامادي . سوزين تمام ايتكچ افندي ياته باروب : « شبهه سز حاضر خلقغه سويله نووي تيوشلى بولغان نرسهر سويله دگنز . لاكن خلق سزنگ سويله گان نرسهرلرنگ برسنده آ گللامادي ييت . نيگه بر آزاراق خلق آ گلارلق تل ايله سويله مه دگر ؟ » ديدم . افندي اعراض ايتدى و « نيگه آ گللاماسونلر ييك ياخشى آ گلاديلر » ديدى . مين خلقغه قاراب : « جماعت ! مونه بو افندي سزگه ييك هييت سوزلر سويله دي ، ياخشى كيگاشلر بيردى . البته سز شولارني ياخشى آ گلانغاسزدر ؟ » ديدم . خاق بر برينه قارانه باشلادى . مين طاغن قايتاروب : « طوغروسنى ايتوگر جماعت ! اكر آ گللامان بولسه كر مين حاضر سزگه يا گدن آ گللاب سويله ب بيردم » ديدم . خلق بر آوزدن : « يوق باتيوشكه ! بيگوك آ گللاب يته آلمادق » ديدى . شوندىن صوكت مين تگي افندينگ سويله گان سوزلرن يا گدن قايتاروب ايجكلب آ گللاب سويله ب بيردم . خلق ده ييك راضى بولوب « رحمت ! » ديشيدلر .

كوردم باتيوشكه ييك اهميتلى بر مسئله طوغروسنده آوزن آچدى . ييك تيره ؛ كوندن كون اچكه طابا باطوب بارا ياتقان جراحتمزنى چوقوماقچى بولا . موندى مسئله لر طوغروسنده سويله شولر ، اينه بوينه جنتكلولر ، تيكشرونلر ايكي تانار آراسنده بولغان وقتده سويله شوي بلكه ييك كوكليدر . لاكن مين بر تانار ، اول بر روس بولغانلقدن همده بو مسئله ملي و صرف اوزمز . گه گنه عائد ايكانلقدن « مينم عائله منك احوال داخليه سنده چيتلرنگ نى اشى بار ؟ » ديگان شيكلي باشيمه بر سوال كيلوب تاتارنگ اوزينه گنه عائد بر مسئله گه روس پاياسينگ بو طريقه بورون طغووينه خيل اوگتاي سز لاندم . بتونلايوك جوا بسز قالدروني

تورغان يالڭر بر سوز طايدم. بلميم قارئلم موني قبول ايتەرلرمي: بزنگ صحرا توركارنده قچقت ديگان بر تعبير بار. قز ته مسز آچوب كيتسه: «تلاو بايدڭ قزى قچقت ايگان» ديلر. بو روسلرنگ گوركيينه معادل توگل ميگان؟.. بو طوغروده «تل» چي افنديلرنگ طاغنده دقتله برهك تيكشرويني ثوتهم.

يكترينبورغ ياننده غي بر استانسه غه كيلوب يتكاج ياباس «ايندى مين مونده توشم» ديب موگارجي ياشروب كيلگان شخصيتن آكلاته تورغان ويزيتتى كارتوچكه سن قويندن چفاروب ميگا بيردى. كارتوچكيني قولمه آلوب قارادم. كوبكئنه اثرلري و بعض بر حركتلري ايله ميگا ييك معلوم ميسيونير..... بولوب چيقدى حتى بر وقتلر آنك اسلاميئكه مسلمانلرغه قارشى آچيقدن آچقغه قيلغان افتزالرينه، يالانلرينه رديده يازغالغان ايدم.

— سزنگ ايله «مرتضى» و باشقه بر نيچه مسئلهلر طوغروسنده سويله شه سي بار ايدى. بو سفرمزده ييك زور فرصت ايدى. فقط تأسف ايتهم، شخصكزنى يالڭر آيرلشقانده غنه بلوب قالم، ديدم. اول آراده اوچونچي زوانوك صوغلدى، و اغون آلدنندن باتيوشكئنگ نيك ايولب ايتسه نله شوب قالفانغنه كوروب قالم.

مسلمانلغغه دوשמائلغنى ياشر مه گان بو آدمنى، بو كون بو درجه خيرخواه بر مرشد ايتكان عامل، نى نرسه بولدى؟ كوزينه كورينگان بر تاتارغه تلگزنى اجنيلرنگ تسلطندن صافلاگر ديب تسيه ايتوى، نى ايچون ايدى. موني ئلى بولسه آگلى آلميم. اول مصاحبه ايسمه توشسه ايسم كيته!..

احمد تاج الدين. طرويسكى.

578

تصحیح

۱۱نجى عدد شوراده ۱نجى بيت ۲نجى باغانا ۲نجى بولده غى «حقنده» ديگان سوز «حالد» ديب ۲۹۶نجى بيت نك الك آخرغى بولده غى «اوچون» ديگان سوز «اوچون توگل» ديب او قولورغه تيوشلى .

ناشرى: «محمد شاكر و محمد زاكر راميفلر» .

محررى: رضا الدين بن فخرالدين .

بلكه بو تكلفلر تلنى نازكله ندر و ايچون اختيار ايتله تورغاندر. لاکن تلنى نازكله ندر و ايچون برده چيتدن لغت طاشورغه حاجت يوق. تيك معارفچه يوكسه لورگه گنه كيرهك. معارفكز يوكسه لسه اوزكزگه حاضر بيك طوپاس طويولغان تلگز ئوز ئوزيندن شومارر نازكله نور. سزگه حاضر كوچله نوب چيتدن تلگزگه تعبيرلر قاتشدر و توگل قاتشقان قدرليسنده آقروئلاب آقروئلاب چيغاره باررغه تيوشلى. اوزكزده حاضرگي كونده بولماغان تعبيرلرنى چيتدن آلفاننده ييگرهك اوزكز ايجاد ايتهرگه، يوقدن بار قيلورغه كيرهك. مين شرفده كوبكئنه يوردم. توركستان، چين، سيبريا واستيبده اوزونغه سياحت ايتدم. تلگزنى ياخشى غنه تيكشردم. مينم تيكشرومدن حاصل بولغان نتيجه گه قاراغانده تلگز آلاى زارلانورلق درجه ده يارلى توگل. شول قدريسى بار اشله نمه گان. كوبكئنه تعبيرلر استعمال ايتلماو سيبلى اونوتولوغه يوز طوتقان. جمله دن برسین مين سزگه ايتيم:

— горький نگ تاتارچه سي نيچوك؟

مين: — آچى، ديدم.

— кислый ئه ؟

مين — اولده آچى ديگان سوز.

باتيوشكه كولدى ده: «بولار ايكاسى ايكي تورلى ته منى افاده ايته تورغاندر بيت. آلاى بولغاچ ايكي تورلى آچينى بر سوز، بر تعبير نيچوك آكلاته؟ نيندى آچى ايگان آكلار ايچون كيصلى غه آچى ديسه كرده گوركى گه باشقه بر تعبير بولورغه كيرهك. بو سزنگ تلگزده بار. لاکن سز آگ اعتبار ايتميسز. ليمون آچيسى بولسه ده، ئهرم آچيسى بولسه ده، توز آچيسى بولسه ده هنوز بر تورلى تعبير ايله گنه يورته سز، ديدى.

باتيوشكئنگ بو حقلنى اعتراضى مينى بر آز اويغه قالدردى. «بزنگ اعتبار ايتمى يورگان تعبيرمز نرسه صوك؟» ديب اوزيندن سورغان ايدم ايتمه دى. يوق مين ايتيم. اوزك طاب. مشقته نرهك طابسهك اونوتماسقه يخشى بولور. قدرين ياورسك، كيرهك وقتنده اورنده استعمال ايتهرسك، ديدى.

مونه شول وقتد نيبيرلى مينى شول «كيصلى» ايله «گوركى» مسئلهسى اشغال ايت. «آچى» دن باشقه شول ته منى افاده ايت

«شورا» اورنورغره اوله بشمه كوزره بر حيقانه ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЕ ОБЛОЖКИ
30 КОП. НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресь: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.



آبونه بدلى: سنه لك ۶ صوم، آلتى ايلق ۳ صوم ۳۰ تين.

«وقت» برلن يرگه آلوچيلرغه:

سنه لك ۱۱ صوم آلتى ايلق ۵ صوم ۹۰ تين در.